

Alföldi László

Részletek Horn János, (2008: Életutak — földtan, környezetvédelem, bányászat, energetika. — Bányász Kultúráért Alapítvány, Budapest, 290 p.) című könyvéből

Gyökerek

Olyan faluban (Tiszadob 1928) születtem, amely a Tisza kanyarulatához illeszkedve húzódott meg, ott ahol egyetlen fűrt kútból lehetett egészséges ivóvizet nyerni, ahol még összevont osztályokba folyt a tanítás, ahol a falu földterületének kétharmadát gróf Andrássy Sándor birtokolta, ahol a négyökrös szekér volt a terményszállító is gőzeke volt a legkorszerűbb mezőgazdasági gép.

A falu nevét gróf Széchenyi István írta be a folyószabályozás történetébe azzal, hogy — jelképes kapavágással — közhírré tette a fél Magyarország életét gyökeresen megváltoztató Tisza-szabályozás kezdetét.

Tiszadob olyan falu (már község), ahol a szólás-mondás szerint az Isten is porkoláb volt, mert a lakosság több mint 60%-a a Porkoláb nevet viselte. Mindkét nagyanyám Porkoláb volt, és véletlenül mindkettő a szomszédságból választotta élete párját. Anyai nagyanyám egy Apprendek József nevű fiatalembert választott, a másik, nagyapámat Alföldi Imrét, aki az anyakönyvbe már a magyar nyelv szabályai szerint Alföldiként került bejegyzésre.

A nagycsalád minden tagja tisztességes Porkoláb volt, és hogy meglehessen különböztetni őket a közhasználatban ragadvány neveket viseltek, így aztán volt a családban Rövid Károly, Hosszú Károly, Hajas Jóska stb. A családnak már valamennyire tehetős családnak számított önálló kis-, vagy inkább közép-paraszti életet éltek, de nagyszüleim mindig szigorúan megkülönböztették magukat az uradalmi cselédektől és még az uradalmi alkalmazottaktól is.

Anyai nagyapám egyike volt, annak a három millió magyarnak, aki az első világháború után feleségét és gyermekét hátrahagyva a meggazdagodás ígéretével kitántorgott Amerikába, és egyike volt azoknak a sokaknak, akiket néhány év alatt elnyelt a népek olvasztó tégelye. Én már csak egyre ritkuló leveleire emlékszem, amelyek az elemi iskolai éveim alatt már teljesen elmaradtak. Így aztán apám végül is egy elszegényedett lányt vett feleségül, és mivel volt egy fiútestvére, a 8-9 hold földterület öröklésként való kettéosztása csak szegénységet ígért.

Apám igyekvő, törekvő ember lévén beállt az uradalmi malomba cselédnek, ún. kommenciósnek, aki pénzbeli fizetést nem kapott, csak gabonát, szalonnát, legeltetési jogot stb. Apám igyekezetével először mázsálónak lépett elő, ő mérte ki a behozott szemes terményből a vámot. Kezdetben szinte az egész életét a malomban töltötte, de mire kezdtem felcseperedni már külön kis irodája volt, és a malom egyik vezetőjévé lépett elő. Nem sokat tudott játszani a gyerekeivel, de gyakran elismételte útravalóját „Igyekeztek fiúk”, ami nem sürgetést jelentett, hanem az előrehaladást igényelte.

Gyerekkorom kezdeteiről kevés említésre méltó emlék maradt. Korán elkezdtem én is pecázni, igaz említésre méltó halat nem fogtam, de kusza (törpe) harsát vederszámra fogtunk. Valahogy megtanultam kutyázva úszni, egyszer-kétszer felborultunk a csónakkal, néhányszor a Holt-Tisza jegébe is beszakadtam, sokat verekedtünk, gyakran bigéztünk, éltük a falusi paraszt gyerek megszokott életét.

A paraszti munkát még úgy-ahogy megtanultam, de szüleim igyekezte árán a 6. elemi után én is a Debreceni Református Kollégiumba kerültem kollégistaként és a Református Gimnáziumba tanulóként. A falusi gyerekek — így magam is — könnyen viseltük a kollégium hierarchizált, szikár egyszerű, szegényes életét. Egy szobában 6-7 vaságy volt, melybe megérkezésünkkor magunk töltöttük a szalmazsákokat. A szoba tartozéka volt egy vaskályha, egy hosszú asztal székekkel, az elején szekrényeink sem voltak, de mindenki hozott magának egy lelakatható kisládát. A szobák ajtaja nyitott folyosóra nyílt, és téli időben megesett, hogy az ajtó résein befújt a hó. A szoba elmaradhatatlan tartozéka volt egy kupa ivóvíz is. A fatüzelésű vaskályhához magunk hordtuk fel a tüzelőt és természetesen magunk takarítottunk. A hosszú folyosó végén volt a hidegvízű közös folyosó és a közös zuhanyozó és a WC.

A lakószoba hierarchiájának legalsó fokán a fikák álltak, azután az öregek, dárdások és végül az urak következtek. A magasabb fokozatban lévők előjogokat élveztek az alacsonyabb

fokozatúakkal szemben, de kötelességük volt nevelni az alsósokat, amit nem mindig korszerű módszerekkel meg is tettek. A 7. gimnazisták közül kerültek ki a tejhatalmú szobafőnök urak.

Ez a hierarchizált rendszer sok jóra, és sok egyéb másra is megtanított bennünket. Szigorú napirend szerint éltünk, melynek keretébe napi két óra szabad foglalkozás is belefért. Reggel 6 órakor keltünk, sötétben és világosban, melegben és hófúvásban egy szál gatyában kellett végigvágatnunk a hosszú nyitott folyosón és mosakodtunk, vagy zuhanyoztunk a jéghideg csapvízben. Meleg vízben fürdeni legalább havonta egyszer a városi uszodába jártunk. A jóléthez szokott kisvárosi, vagy az alsó középosztályba tartozó gyerekek egy része már az első félév után elmenekült. A rendszer magában hordta a szelektálódás érvényesülését. A leírás szerinti kollégiumi nehéz évek nagyok kemény életnek tűnnek, de aki letöltötte az első évét az igazi kollégistává vált, az egy életre szóló közösségi élménnyel megerősödve később is jól felismerhető kollégista karaktert szerzett.

Néhány évtized múlva, amikor arra jártam borzadályal néztem azt a szentségtörést, hogy a folyosót beüvegezték, a szobákba matracos ágyak kerültek és azt, hogy a modernizáció minden bizonnyal új életstílust hozott magával. A legnagyobb megdöbbenést mégis az okozta, hogy az emlékeimben élő hatalmas kollégiumi épület a maga két emeletével egy kisvárosi épületté töpörödött és a város is mintha összement volna.

A magamfajta falusi gyerekek Debrecenben kinyílt a világ, színház, mozi, sporttelep, uszoda, hatalmas épületek, kitűnő tanárok, és a cserkészélet minden szépsége, vadregényes táborozások, rovásírás tanulás stb.

Szinte nem akadt tanárunk, aki ne lett volna karakteres személyiség, aki ne partnernek tekintette volna a diákjait, aki nem lett volna ugyanakkor szigorú és aki az osztályban elkövetett csínytevéseinket még akkor is mosolygós megjegyzéssel intézte volna el, ha ő maga volt a csínytevésünk céltáblája. Természetesen mi sem örökké csínytevéssel voltunk elfoglalva, sokat tanultunk, sportoltunk, táj- és népkutató versenyeken pályáztunk. Most, amikor a hitelesség kedvéért régi papírjaimat lapozgattam, találtam meg az Országos Középiskolai Táj- és Népkutató pályázatokon kiérdemelt jutalmamat igazoló oklevelet, amit a Halász élet a Tiszán című pályámúvemmel érdemeltem ki. Talán nem is említeném, ha nem figyeltem volna fel az okiraton lévő aláírásra, mert azt Rónai András igazgató írta alá és látta el a Gróf Teleki Pál Tudományos Intézet pecsétjével (1943. december 31.). Csak mellékesen jegyzem meg, hogy a jutalmat már nem sikerült megkapnom. Az okiratot nézegetve feltűnt az aláírás, az ismerős név és elővettem Rónai András egyik könyvét, melyet személyesen nekem dedikált és összehasonlítottam az aláírást. Semmi kétség az aláíró azonos volt azzal a Rónai Andrással, akit az Alföld-kutatás kiemelkedő személyiségeként ismertem meg, akinek sok évtizedes munkássága kitörölhetetlen nyomot hagyott nemcsak az Alföld-kutatás tudományos megalapozásával, de világszerte elismert nevet szerzett a magyar medencekutatásnak.

A háború szele mégiscsak megérintett bennünket. Először csak a reggeli tejeskávénkat váltotta fel a köménymagos leves (zupa), majd lassan, de biztosan elfogyott a hétvégi hidegvacsorához adott vaj is. A gimnáziumi oktatás a kollégiumba költözött, mert a gimnázium épületét hadikórházzá alakították. Legutolsó háborús emlékem Debrecenből az volt, amikor március 15-én bevonultak a németek az iskola diákjai pedig tanáraik vezetésével kihívóan ünnepeltük március 15-ét, a Fő utcán fel-le masírozó német egységek orra előtt.

Még a front megérkezése előtt Miskolcra költöztünk, mi pedig bátyámmal együtt a miskolci Református Lévai József Gimnáziumba iratkoztunk be. A háború viharai gyorsan keresztül rohantak Miskolcon. Megszenvedtük ugyan a szőnyegbombázásokat, egy eltévedt bomba telibe találta a házunkat, szerencsére akkor, amikor senki nem tartózkodott otthon, csak egy nagy lyuk maradt a helyén. Miskolc elfoglalása, ill. feladása nem volt jelentős harci esemény, a bevonuló hadak is gyorsan továbbálltak, miközben Miskolcon lassan, rendezetlenül, szegényesen már megindult az élet. A tanítás hamar megkezdődött, de az első félévben többet jártunk a Bükkbe a téli tüzelő beszerzésére és a család megélhetését segítő kenyérkeresetre. Háborús viszonyok megtanítottak arra, hogy a jég hátán nemcsak meg lehet, hanem meg is kell élni.

Alig vonultak el a harci alakulatok, a vasúti közlekedés is kezdett helyreállni Kelet-Magyarországon, amikor kalandos körülmények között a tehervagonok tetején utazva kis csapatot alkotva elutaztunk a román határra Csengerre, ahol ruhaneműt cseréltünk sóra és addig amíg a következő vonat vissza nem indult, egy kis sócsempészést is tanultunk. Miközben kalandozásunk egyik végpontjához Tokajhoz értünk vasúti jegyet már csak sóért kaptunk, pénzért nem. Igaz a kiszolgálás hibátlan volt, mert a Miskolc felé induló

tehovagonokból álló vonat az előreküldött futár kérésére egy teljes napot várt, hogy a gumirádlis társzekerekkel Nyíregyházáról érkező sós karaván tovább utazhasson. Leadtuk a ½ kg sót fejenként, és mikor már mindenki megérkezett és beszállt a vonatba a szerelvény hazafelé indult. Én magam kb. 40 kg sót hoztam, elsősorban a tiszadobi rokonaimnak, akik viszont a legnehezebb időkben élelmiszerral segítettek bennünket.

Ahogy konszolidálódott Miskolcon az élet, abbahagytuk a száraz gallyak gyűjtését a Bükkben, amit kétkerekű talicskán, kínai minta szerint futtattunk le a megrendelő pékekhez. A magas hegyoldalokban elkezdett fakitermelésnél szükség volt az erős diák kezekre, így aztán a garadnai kisvasút alacsony tehovagonjainak a rönkfával való megrakásához a fizika tanárunk külön brigádot szervezett, és gyakorlatba tanultunk meg, hogy miként lehet 5-6 m hosszú 60-100 cm vastag rönköt kézi erővel bevagonírozni. Gyakorlatban tanította meg, hogyan lehet az egykarú emelőket megfelelő helyen való megtámasztással kétkarúként használni, és megtanultuk az egyszerű ékek szerepét, amit nem volt ajánlatos kifelejteni ha a rönk görgetést félbehagytuk. Később konszolidált körülmények között iskolaszünetben még érettségiig többször megkerestük legalább a téli tüzelőt.

A mi falunk legmagasabb pontja is csak néhány méterrel emelkedett a legnagyobb árvízszint fölé. Debrecenben is a legnagyobb magaslat a Nagyerdő szélén emelkedett összehordott, ún. sídomb volt. Ezzel szemben a Szinva-völgy, a Garadna-völgy, a meredek hegyoldalak, a Bükk-fennsík új világot jelentett számomra. Akkor már ismertek voltak az ősember lakóhelyek, leletek és a Miskolci Nemzeti Múzeum sok érdekességet kínált, így aztán ráérő időmben be-belátogattam a kiállításokra. Ott találkoztam össze Sági orvosdoktor úrral, aki lelkes cserkészvezető és mellesleg amatőr régész volt. Ő vezetett érdekes, izgalmas barlangi túrákat. Az érdeklődésünk felkeltését a lilafüredi Szeleta-barlangban kezdte, ahol akkor már rég befejeződtek az ősrégészeti feltárások, de a tisztes rendben felhagyott rétegsorok kitűnő szemléltetésre adtak lehetőséget. A barlang a Szinva völgye fölött néhány száz méterrel magasabban dél felé nyitott, gyönyörű kilátás nyílik belőle a Szinva-völgyre. A meredek lejtőn felfelé kaptatva kérdeztem meg a doktor urat, hogy mi a fenének telepedett ilyen magasra az ősember, mikor ide a vizet is valahogy fel kellett hozni, miért nem telepedtek a vízpartra, vagy legalább annak a közelébe.

Akkor még elfogadhatónak találtam azt a magyarázatot, hogy a vízhez jár minden vadállat és nyilván nem akartak állandó veszélyben élni. Később, amikor az egyetemen még hallgattam Bulla Béla geomorfológiáját visszagondoltam a V alakú meredek völgyoldalakra, akkor jutott eszembe, lehet, hogy a barlang fülke az ősember idején bizonyára közel volt, vagy közel lehetett a patak partjához, mert néhány tízezer esztendő elég lehet ahhoz, hogy a hegyvonulat emelkedése közben a völgy bevágódjon és így került relatíve magasra az ősember lakóhelye. Az igazi csoda azonban akkor tárult fel előttem, amikor a Garadna-völgytől messze eltávolodva nagyobb túrát tettünk a Kőlyuk-barlang templom méretű üregébe. A barlang talpa teles-tele volt barlangi medve, barlangi oroszlán és barlangi hiéna csontjaival és még többé-kevésbé ép barlangi medvekoponyát is találtunk az agyagos felszínből kiemelkedve.

Tessék elképzelni azt, a Tisza-menti faluból elszármazó süvölvény gyermeket aki alig telt el „a világváros Debrecen” megismerésével, akit a háború a maga izgalmas, alkalmasint veszélyes kalandjai közepette a kereskedőváros Miskolc, az ipari város Diósgyőr után a csodálatos hegyvidék barlangjaiban kézzelfogható közelségbe került az ősember kortársaival és a csontjaikból is félelmetesnek tűnő ragadozókkal.

Sokat jártuk a Bükk barlangjait és nyilván sokat kérdezhettem a doktor urat. Arra azonban nem emlékszem, hogy honnan kaptam azokat a könyveket, amikben az ember fejlődésének történetét olvastam. A szinte tömeges csontmaradványokat sem tudom, hogy hogyan magyarázták és arra sem emlékszem kitől kaptam a darwinizmusról szóló könyvet. Egy szó mint száz az olvasmányaimon felhevülve az akkor már szerveződő ifjúsági mozgalmak keretében a miskolci városháza nagytermében előadást hirdettünk meg, és teltházas érdeklődés mellett valamikor érettségi előtt előadást tartottam „Ember honnan indultál” címmel. A siker annyira fergeteges volt, hogy különösen a lányok között elterjedt az a mondás, „Lehet, hogy én, az előadó biztosan a majomtól származom, de az ő udvarlójuk nem”. Feleségem, akkor akinek már javában udvaroltam, sokat emlegette, hogy az előadással nem éppen jó híremet keltettem magamról a városban. Szerencsére érettségi után eltávolodtam a Miskolciaktól és a darwinista rossz hírem nem követett Budapestig.

Egyetemi éveim

Mire eljutottam az érettségire, kezdett kialakulni a geológiához való vonzódásom. Akkoriban elég nehéz idők jártak és megtakarítandó egy budapesti utazást, bátyámat kértük meg — aki akkor már elkezdte az orvosi egyetemet —, hogy tájékozódjon a lehetőségekről, ami már csak azért is jó megoldásnak tűnt, mert addig még soha nem jártam Budapesten. Bátyám fél sikerrel járt, mert nem találta meg a geológusképzés útvesztőjét, ezért javasolta, hogy legyek állatorvos, mert abból biztosan jól meg lehet élni. Döntésemet elősegítő, kapcsolatot talált az Amerikai Diákszövetség Hársfa utcai diákszállójához, amely akkor a főiskola egy furcsán megalakult diákönkormányzatának vezetése alá került és igen kedvezményes szálláslehetőséget kínált. Szomorú szívvel ugyan, de magam is fontosnak tartottam a jövőm létebiztonságát a teljesen ismertetlen lehetőségek keresése helyett. Mint vidéki gyerek tudtam és tapasztaltam, hogy az állatorvos megbecsült, nagy tiszteletnek örvendő ember, akit hamarabb hívnak, ha a számos-állat megbetegszik, mint a falu orvosát a család bármely tagjához.

Egy szó, mint száz beiratkoztam az állatorvos főiskolára. Ahogy beköltöztem a szálláshelyemre, a mellettem lévő szobában éppen régésznek készülő egyetemisták laktak. Hamar kiderült, hogy geológusképzés nevesítve ugyan nem folyik, de a Pázmány Péter Tudományegyetemen szabad bölcsészként magam által választandó tanmenet szerint doktorátussal a kívánt tudományterület elsajátítható. Szomorú szívvel vettem tudomásul, hogy egy tévedés áldozata lettem, de azért az egyetemi élet mégis megfogott. A diákszállóban ki-ki azt csinálta, amit akart, többek között hamar megtanultam, hogy a feketekereskedelem is eleget hozhat a konyhára. A rokonságtól rendszeresen rendeltem néhány zsák babot, amit tisztes felárral tovább tudtam adni. Megtanultam valutázni és miután a szobatársam már nagyban űzte ezt a mesterséget, először besegítettem neki, majd önállósítottam magam.

Megpróbáltam tisztességgel tanulni, de az eszem fele mindig a szabad bölcsészeten járt. Fél szívvel is eljutottam az év utolsó szigorlatáig, amikor a vizsga során valahogy kibújt belőlem a lappangó kisördög, mert amikor a kérdésekre adott jó választ Kotlán professzor pikírt megjegyzésekkel követte, akkor a harmadik kérdésre csendben maradtam, ki se nyitottam a számat. A professzor úr aki akkor egyben a főiskola dékánja volt, meg is kérdezte — „Mi az, nem tudja kollega úr?” — Nem minden pimaszság nélkül azt válaszoltam, hogy tudom professzor úr, de ha el akar vágni, akkor tegye, de ne próbáljon megjegyzéseivel belezavarni a felelésbe. Válaszomat rövid, egyre gyorsuló, és egyre hangosabb vita követte, valahogy úgy „Vegye tudomásul kollega úr, vegye tudomásul professzor úr, velem így nem lehet beszélni, velem se, adja ide az idexemet és elmegyek egy másik egyetemre, nem adom, helyes tegye a füle mögé — feleltem, rácsaptam az ajtót és soha többé nem mentem vissza az állatorvosi főiskolára. Beiratkoztam a Pázmány Péter Tudományegyetemre első éves szabad-bölcsésznek.

A részleteket már nem tudom felidézni, de hallgattam és vizsgáztam szerves kémiából, szervetlen kémiából, tengertanból. Hallgattam geomorfológiát Vadász Elemérnél általános földtant, Mauritznál közettant, ráérő időben belehallgattam az embertanba és hallgattam a csillagászati előadásokat is. Számomra korábban elképzelhetetlen szabadság levegője vett körül, egy tagja voltam a nagy egyetemi közösségnek. Ha jól emlékszem, legalább négy fő tárgyat kellett vállalni és a négy szigorlat alapján ismerték el az évet. Az előadások rendszerint tömve voltak a Gróh professzor kémiai előadásainál még a lépcsősoron is ültek. Őt hallgatták a vegyészjelöltek, a régészek, a magamfajta geológusjelöltek és mindenki, aki legalább alapismereteket kívánt szerezni szerves, vagy szervetlen kémiából. Nem emlékszem, hogy szabad bölcsészségem idején valaha is katalógust íratlak volna velem.

Sokat jártunk órákra, sokat de könnyedén, érdeklődéssel tanultunk és még jutott időm arra is, hogy bekapcsolódjak az akkor újrászerveződött Természettudományi Társulat munkájába. Boldogult Meizel János, aki akkor Vadász professzor tanársegédje, majd adjunktusa volt, szervezett be előadónak. Üzemekbe, általában munkahelyekre, művelődési házakba jártunk és tartottunk természettudományi előadásokat, a Föld keletkezéséről, a hegységek kialakulásáról és pusztulásáról, a vulkanizmusról, vagy éppen a darwinizmusról. Szabadidőmben és vasárnaponként külön oktatást szerveztek számunkra. Ha jól emlékszem előadásonként 30 forintot kaptunk, ami akkor havi néhány előadás tartásával nem elvetendő jövedelem-kiegészítés volt.

Sikeres előadói működésemmel, valamint annak köszönhetően, hogy csillagászati előadásokat is hallgattam a második félév végén felajánlották, hogy vegyek részt a svábhegyi csillagvizsgálóban szervezendő egyhónapos gyakorlattal egybekötött, bentlakásos továbbképzésen. Akkor már javában udvaroltam későbbi feleségemnek, aki csöndes belenyugvással viselte el, hogy a kéthónaposra tervezett miskolci nyári együttlétből egy hónapot hóbortos elképzeléseimre szánjak.

A tanfolyam a vártnál alaposabbnak, keményebbnek bizonyult, mert neves csillagászok vezettek be bennünket a csillagászat, elméleti és gyakorlati rejtelseibe, legalábbis annyira, hogy hiteles előadói lehessünk a Természettudományi Társulatnak. Igyekeztem a tanultakat befogadni, és a próbaelőadásomat is kitűnőre értékelték.

Az első egyetemi év befejezésével elért bennünket az egyetemi reform. Az egyetem nevét a Pázmány Péter Tudományegyetemről Eötvös Loránd Tudományegyetemre változtatták, önálló egységként megalakult a Természettudományi Kar, egyidejűleg megszűnt a szabadbölcsezet és a korábban választott fő tantárgyaim alapján másodéves geológus hallgató lettem.

Egy évvel korábban hiánytalan örömmel, vagy lelkesedéssel fogadtam volna a célom elérését jelentő illetén helyzetet. Az egy éves szabad bölcsestudás után azonban, az örömből üröm vegyült. A reform megszüntette a szabad témaválasztás jogát és szigorú rendbe sorakoztatta a tantárgyakat, és azt is kizárta, hogy az előírtakon kívül bármilyen tantárggyal foglalkozhassunk. Tulajdonképpen egy zárt közösségbe kerültem, melyben jól éreztem ugyan magam, de időnként hiányoltam, hogy nem vagyok teljes jogú egyetemi polgár.

Nem lehetett panaszunk professzor urak felkészültségére, emberségére és toleranciájára. Professzoraimnak köszönhetően meglepően távolmaradtunk a politikai élet irritáló eseményeitől. A különbözőképpen szocializálódott osztálytagok között érdemleges politikai vita soha nem folyt. Legalábbis osztálykeretekben nem ismertük sem a valós, sem a politikai álhíreket. Az osztály tagjainak zöme szabadidejében a budai hegyeket járta, és az elérhető távolságokban lévő barlangokat bújta. Kedvenc helyünk volt a solymári barlang, a maga zezugos bujkálás lehetőségével. Felejthetetlen élményként tartjuk számon, azt, amikor Zilahy Lidi beszorult az egy barlangjárathoz, és csak felső ruházatának hátrahagyásával tudtuk kicibálni a kürtöszerű barlangjárathoz. Kedvenc helyünk volt az Ördög-árok, és szorgalmasan felkerestük a pilisi barangolás közben fellelt ásványgyűjtő helyeket is.

Mindezek ellenére az osztály életéről keveset tudtam meg, mert estéimet nem töltöttem az osztálytársaim között, ugyanis elvállaltam a Természettudományi Társulat Gellért-hegyi amatőr csillagvizsgálójának (Uránia) vezetését, ami tisztes fizetést és egy költségmentesen használható lakószobát biztosított. Esténként hetente kétszer-háromszor népszerűsítő előadást kellett tartanom a csillagászat rejtelseiről. Vezetésem alatt folytak az esténként tartott távcsöves bemutatások és rám hárult az amatőr csillagászati csoportok szervezése és irányítása is. A vállalt feladatokat szinte kizárólag a késő délutáni és esti órákban kellett és lehetett elvégezni, ezért az egyetem nappali foglalkozásain is hiánytalanul részt tudtam venni, annak ellenére, hogy rendszeresen szigorú létszámenőrzést tartottak. Három évig, az egyetem elvégzéséig éltem ezt a kettős életet, vizsgaidőszakban soha nem tanultam éjfélig, hanem éppen fordítva akkor kezdtem a tanulást, amikor az amatőrök és a látogatók elmentek.

Ezek az egyetemi évek elég zaklatottra sikeredtek. Az Uránia Csillagvizsgáló a Gellért-hegy oldalában, a Sánc utcában található, és tulajdonképpen egy magánvillát alakítottak át amatőr csillagvizsgálóvá. A tetőtéren helyezték el a bizonyos értelemben múzeumi értékűnek tekinthető csillagászati távcsöveket, melyek esténként költségmentesen a csoportos vagy egyéni látogatók és az amatőrök rendelkezésére álltak. A bemutató térre a tűzfalon kívül elhelyezett keskeny, függő vaslépcsősoron keresztül lehetett eljutni. A korlátozott befogadóképesség miatt az első emeleten alakították ki a gyülekező, várakozó teret, melyből különválasztva volt egy kb. 3,5×2 m-es normál ablakos helyiség, melyet lakószobának kaptam. Téli időben fűtésre sem volt gondom, mert a várakozótérben lévő vaskályha füstcsöve a szobán keresztül jutott el a kéményig, és közben a füstcsőre épített dob-fűtőttest gondoskodott a szoba hőellátásáról. Kitűnő lakóhely volt, mert a lakószoba mellett egy szerelőműhely vagy inkább barkácműhely működött, ahol villanyrezsón lehetett főzni. Víz és WC egy emelettel lejjebb, a méretes előadóterem végén volt. Ennél komplettebb, költségmentes diákszállásra 1949-ben alig lehetett volna számítani.

Nemcsak én, hanem az a miskolci szőke lány — aki közben a Műszaki Egyetem elektromérnöki (erőműves) hallgatóként pesti leányszállóba került — úgy ítélte meg, hogy

kettőnknek is elég lesz ez a szálláslehetőség és még kollégiumi díjat sem kell fizetni. A megegyezést tett követte és szüleink csodálkozó hozzájárulásával Miskolcon meg is tartottuk az esküvőt és beköltöztünk az évfolyamtársaim által alkalmasint, irigyelt, szabad szállásomba. Anyósom és apósom fodrászmester volt, kezdett egy kicsit jobban menni az üzletük, így aztán anyagi segítséget ígértek, a szóhasználatukkal élve, ha valamilyen tisztas lakás tudunk szerezni. Ettől kezdve köszönés helyett mindenkitől azt kérdeztük, hogy nem tud-e lakást szerezni. Ma már hihetetlen, de akkor az volt a legbiztosabb lakásszerzési módszer, mert a suttagó hírverés számunkra is meglepő módon hamar célba ért. Lehetőséget kínáltak arra, hogy a feketepiacon néhány ezer forintért tudnak nemcsak lakást, hanem kiutalást is biztosítani, minden adminisztrációt elintézik, semmi dolgunk nincs csak előre fizetni. Sajnos kézfogáson kívül más garanciát nem tudtak ígérni. Fizettünk és három napig keveset aludtunk, legszívesebben már visszacsináltuk volna az üzletet, de még arról se volt információnk, hogy ki bonyolítja az üzletet. Egyetlen garanciánk volt, a társulat egy új titkárnője, aki ajánlotta az üzletet. Három nap múlva kezünkbe volt az üres lakás kulcsa és a hiteles lakáskiutalást igazoló okirat is, kezdhettük a beköltözést.

A lakás a Vágóhid utcai kistelep mellett az ún. nagytelep viszonylag új háztömbjében volt, két szoba, lakókonyha, előszoba, WC tartozott hozzá. Mi a lakókonyhát lakószobává alakítottuk, az előszobából nyíló egyik kishálószobából konyha lett, az eredeti lakókonyhából kiveztük a vizet az előszobába, és kész volt a világos kis lakás, ahol a komfortérzést csak a fürdőszoba hiánya rontotta. A ház lakói szívesen fogadtak bennünket, ki is mondták mennyire örülnek annak, hogy a prolik közé egy leendő értelmiségi pár költözött.

A Vágóhid utcai földszintes barakktelep mellé épült négy háztömbből álló nagytelep tulajdonképpen a Nagyvárad tér melletti szegénynegyed, ill. a kistelep inkább már nyomortelep volt.

Miközben a lakást megvásároltuk, igazából nem tudtuk, hogy milyen környezetbe kerültünk, de igyekeztünk beilleszkedni, ráadásul szegényes egyetemi hallgatói helyzetünkben nem is tudtunk volna kirívóan kiemelkedni. A Vágóhid utcai két telep Pest egyik „hapsi” negyedének számított, jómódú, vagy jó kinézetű embernek nem volt ajánlatos sötétedés után a János Kórház kerítése mellett járkalni, az összetartás azonban rendkívül szigorú volt. Mivel telepiek voltunk, zavartalanul mehettünk haza a moziból, előfordult ugyan, hogy a gyengén kivilágított, kihaltak látszó utcán valaki határozottan elállta az utunkat, majd elegáns mozdulattal félrelépett, „Ja, ti vagytok, jó estét, milyen volt a mozi?” című kényszerbeszélgetést folytatott. Annyira befogadtak bennünket, hogy még képviselőnek is meg akartak engem választani.

Érdekes módon azért éltek a gyanúperrel, hogy mi azért mégsem közéjük való vagyunk, és biztonság okáért időnként próbatételen is át kellett esnünk. Ha egyetemi barátaimmal beszélgetésbe merülve baktattunk az Üllői úton és éppen arra ment egy szemetes kocsi, nem egyszer hangos kiabálásra figyeltünk fel, mert a szemetes éppen a településünkön lakó lévén nagy, szokatlanul nagy hangon üdvözölt és nem mulasztott el figyelmeztetni arra, hogy este majd beugrok hozzátok. Ösztönösen megtanultam, hogy ne keressek szándékosságot az ügyben. Azt is tudtam, hogy leghelyesebb, hogy nem elégszem meg egy csendes köszöntő intéssel, vagy szíával, visszakiabáltam, hogy ne üvöltözzön, még nem vagyok süket, de nyugodjon meg még egy pohár bor is akad otthon. Az első ilyen eset után az illető bekopogott, mondván, hogy sietős dolga van, most nem tud bejönni, csak elnézést kért a hangoskodásért, csak hát kíváncsi volt, hogy megismerem-e még a szemetes kocsin. Egyszer-kétszer még egy féldecire is meginvitáltak, de a visszarendelést már sohasem fogadták el, néhányszor hallottam a mentegetőzést, ne haragudj pajtás csak kíváncsi voltam, de hogy mire volt kíváncsi csak a legritkább esetben mondta el. Fiatal, csinos feleségemet sohasem tették ki ilyen próbának, még az asszonyok is megkülönböztetett figyelemmel bántak vele.

Az ott töltött néhány év beillett egy szociológiai tanulmánynak, de az is világossá vált, hogy igazából mégsem tartoztunk közéjük és a közösségvállalásunk sem volt hiánytalan és nem azonosultunk, hanem csak toleráltuk az ottani közösségi életet. Visszaemlékezve akkor nem figyeltem fel rá, de utólag mégis meglepőnek tartom, hogy politikáról soha, még véletlenül sem esett szó.

Az összetartozásba aztán komoly éket vert, amikor „gyimnasztorkás” egyenruhában különleges, aranycsíkos válllappal jelentem meg és nemsoká a feleségem is hasonló egyenruhában, dübörgő csizmában jött haza. Nehezen hitték el, hogy az egyetemistáknak

akkor már nem kellett 2-3 éves katonai szolgálatra bevonulni, hanem honvédelmi oktatásba részesülve nyaranta 1 hónapra vonultak csak be.

Vállapunkon lévő vékony aranycsík, — ami sorkatonának sohasem járt —, azonban végképp gyanússá tett bennünket, nagyon ÁVH-s szaga volt a dolognak. Hogy elhitték-e magyarázatunkat azt nem tudom, de a nem együvé tartozás érzése nem is jogtalanul megerősödött bennük. Sose mondtuk, de bizton gondoltuk, hogy minden erőnkkel új lakás szerzésére kell törekednünk, amit az első munkahelyen a Tervhivatal segítségével sikerült elérnünk.

Munkahelyek, beosztások

A rendelkezésemre álló igazoló irat szerint a közoktatási miniszter 1952. július 1-i hatállyal kötelező szakmai gyakorlatra osztott be segédelőadói munkakörben az Országos Tervhivatal Bánya-energiaügyi Főosztályra és ugyanezen igazoló irat igazolta munkába-állásomat. Függetlenül attól, hogy a munkakönyvemben is a július 1-re való munkába állás van rögzítve, ténylegesen nem álltam munkába, hanem 3 hónapos tartalékos tiszti kiképzésre vonultam be a Diósjenő község mellett lévő táborba és csak alhadnagyi kinevezésem után álltam munkába a tervhivatalban, ahol Vadász professzor fia Vadász Zoltán volt a főosztályvezetőm.

A kedves fogadtatás ellenére nem volt felhőtlen az örömöm, amit nem sokkal belépésem után Vas Zoltán elnök megérett viselkedése változtatott meg. Miután az egyetemet végzetek eleget tettek honvédelmi kötelezettségüknek, összehívta a frissen felvett tíz diplomást bemutatkozó látogatásra. Kicsit kakukktojásnak éreztem magam, amikor is kiderült, hogy kilenc végzett közgazdász mellett, én voltam az egyetlen más képzettségű. Vas Zoltán kávéval kínált bennünket (akkoriban ez nem volt szokás) és bemutatkozó beszédében megmagyarázta, micsoda szerencse és kitüntetés ért bennünket azzal, hogy az ország gazdasági ütőerején őrködő hivatal közreműködői lehettünk. Akkor én ezt nem így éreztem, és amikor lelkesítő beszéde után udvariasan feltette a kérdést, remélem, mindenki örül, hogy idekerült, de azért ha van kérdésük, vagy észrevételük tegyék meg. Én akkor nem kis izgalommal őszintén elmondtam abbéli gondolatomat, hogy én nem bürokratának tanultam (kaján mosollyal hallgatta a merész ifjút) és lehet, hogy kinn a terepen vagy valamelyik bányában gyakorolnék, gyakorolnám a szakmámat, egész nap irodába kell rakosgatnom jobbra, balra a számokat. Szörnyű izgalmak között fejeztem be a mondanivalómat, mert nem tudtam, hogy az ország egyik legnagyobb hatalmú vezetőjének az ajkán bujkáló kaján mosoly nem jelenti-e az azonnali kirúgásomat.

Magam és ifjú közgazdász kollégáim legnagyobb meglepetésére nem dobott ki, nem torkolt le, hanem ott a többiek előtt vitába keveredett velem. A számomra végtelen hosszúnak tűnő beszélgetés végén kimondta a verdiktet. Az első mondatánál megállt bennem az ütő, mert úgy kezdődött, hogy „Maga nem megy sehova, maga itt marad, jól meggondoltuk, hogy miért kértünk ide fiatal geológust.” A következő mondatban stílust váltott és megmagyarázta, hogy „maga fiam itt többet tanulhat, mint bárhol egy bányában, de azért van magának is némi igaza, ezért felhatalmazom arra, hogy ha a bányászati főosztályról bárki, bármikor, bárhova kiutazik és van üres hely a kocsiban, maga velük mehet akár van dolga ott, akár nem, annyit bujkálhat a bányákban amennyit jónak lát. És mivel indoklásom között az is szerepelt, hogy itt bizonyosan nem lesz időm önálló kutatást végezni, engedélyezett számomra, havi két kutató szombatot, azzal a zárómondatral, hogy ne higgye, hogy nem fogom számon kérni, hogy mit csinál, ezért egy félév elteltével jelentkezik nálam, és ha akkor is el akar menni, akkor elmehet. Rendendben?!”

Mindig hálás leszek közvetlen főnökömnek, Vadász Zoltánnak és a Marx Károly Közgazdasági Egyetem későbbi rektorának, Szabó Kálmánnak, hogy akkor is mindent megtettek Vas Zoltán ígéretének teljesítéséért, amikor ő már kegyvesztett lett és a nem éppen kiemelt helyzetű Komlói Szénbánya igazgatója volt. Mintegy kis csatlós bejártam az ország összes bányavállalatát, meghallgattam a termelési-terv szakmai részleteinek megvitatását, megtanultam a különböző fejtési-rendszereket és az akkor legfontosabbnak tartott frontfejtés földtani feltételeit. Szabadnapjaimban és kutatónapjaimban a fejtési homlokok kialakításában elsősorban a borsodi barnaköszén medence bányáiban igyekeztem hasznosítani magamat. Jó néhányszor lehetőséget kaptam arra, hogy termelési szünetben egyedül, kísérő nélkül (teljesen szabálytalanul) mikrotektonikai mérések sokaságát végezzem a vāj-végeken és segítsem a

fejtési homlok mozgását úgy alakítani, hogy elkerüljék a lapra lövést, azáltal, hogy méréseim alapján javaslatot tettem a litoklázisok irányultságának, ill. azok változásának a felhasználására.

A bányában való viszonylagos egyedüllet lehetőséget adott a széntelepek helyzetének vizsgálatára is, melyekről megfigyeléseimet később, amikor a MÁFI-ba dolgoztam és bányabeli fényképezési lehetőségekhez jutottam „Az abráziós diszkordancia nyomai” című dolgozatomban publikáltam.

A tervhivatali munka bizonyos értelemben nehéz, de rendkívül tanulságos volt, nemcsak a bányászati információk miatt, hanem azért is, mert beleláttam az államigazgatás rejtelseibe. Én lettem a kutatási-referens és egyidejűleg az ásványi nyersanyag-kutatással kapcsolatos mindennemű kérdés átment a kezem alatt, olyannyira, hogy alkalmasint még minisztertanácsi ülésen is részt vettem Vas Zoltán mögött ülve, egy sorral hátrább, de ha kérdése volt suttogva meg lehetett beszélni.

Vas Zoltán távozásával megváltoztak a körülmények, de én változatlanul maradtam egyetlen ásványi nyersanyagkutatási-referensnek. Minden ilyen ügyben engem hívtak, akár a főosztályvezető kikerülésével is. Még Vas Zoltán elnökösködése alatt történt, hogy magához hívott és közvetlen stílusban azt kérdezte „Mondja fiam, mi a fene az a szigorúan titkos BII, mert már annyi kiutalást írtam alá ennek a vállalatnak, aminek a legnagyobb szénbánya-vállalatok is örülnének. A válasz a helyzethez illően rövid volt és tartalmas „Nem tudom Elnök elvtárs, de a pécsi vonalon azt beszélnek a kalauzok, hogy sokan utaznak és rendszeresen az uránbányába dolgozni.” Az információt hümmögve köszönettel tudomásul vette, én meg kezdtem gyanakodni, hogy aki ezt nem tudja, az valószínűleg már nem lesz sokáig a Tervhivatal elnöke.

Mikor egy új Elnök érkezett, egyszer Vadász Zoltán magához hivatott, elém tette azt a korábbi feljegyzésemet, amit az ő kikerülésével közvetlenül írtam az Elnöknek. A kérdés az volt, hogy miért vizesednek a nagylengyeli olajmezők kútjai? Röviden összefoglalva azt válaszoltam, hogy a túltermelés miatt, nem ártana kisebb fűvókákat alkalmazni. Feljegyzésemre az Elnök kézírásával az volt írva: Vadász elvtárs ilyen állításokért már ennél nagyobb embereket is csuktunk le, nézzék meg ki ez az ember, és tegyék meg a szükséges intézkedéseket. Vadász Zoltán becsületére legyen mondva, személyesen tájékoztatta az elnököt arról, hogy én csak egy nemrég végzett egyetemista vagyok, aki az élet dolgaiban teljesen tájékozatlan. Ugyanakkor kezességet vállalt azért, hogy, ha az Elnök csak az ő szignójával fogadja el feljegyzéseimet, majd ő rajtam tartja a szemét és minden rendben lesz. Akkor kezdett derengeni bennem, hogy nem is olyan veszélytelen kutatási referensnek lenni.

Ettől függetlenül egyre jobban éreztem magam, ahol igaz, tizedespontig terjedő pontossággal terveztük meg, hogy például 1000 fm kutatófúrás lemélyítése esetén hány millió tonnával fog növekedni az ásványi nyersanyag-vagyon. Szép táblázatokban megterveztük és ásványi nyersanyag kategóriák szerint is csoportosítottuk a várható készletnövekedést. Ha csendben is, de máig büszke vagyok arra, hogy közben sikerült a perspektivikus kutatófúrás intézményét állandósítani, és ahhoz megfelelő költséghelyet biztosítani.

Szorgos működésemnek az lett a következménye, hogy áthelyeztek a Távlati Tervezési Főosztályra osztályvezetőnek, és rám bízta a kutatási osztály megszervezését. Én ott is tovább szorgoskodtam, két hónap alatt megszerveztem az osztályt, ahova helyettesként Fehérvári Miklós egykori évfolyamtársamat szerveztem be, akit osztályvezetőnek neveztek ki akkor, amikor engem 1956. szeptember 1-i hatállyal a Magyar Állami Földtani Intézet igazgató-helyettesének neveztek ki.

Kezdetben megfigyelőként, később a Tervhivatal képviselőjeként részt vettem minden olyan ágazati egyeztetésen, amely az ásványi-kutatási, feltárási és kitermelési kérdésekhez kapcsolódott. Amellett, hogy működésem első két évében személyesen megismertem a bányavállalati, a fűróvállalati, a kutatóintézeti igazgatókat mai szóhasználattal élve komoly kapcsolati tőkét szereztem magamnak. 1955. szeptember 27-én Hidas István a minisztertanács elnökhelyettese MT határozatra való hivatkozással kinevezett az Országos Földtani Főigazgatóság keretein belül felállított Országos Ásványvagyon Bizottság Készlet Szakbizottság tagjává, melynek később elnökévé is megválasztották. Ezzel egyidejűleg ugyanarra az MT határozatra hivatkozással kinevezett a Földtani Tanács tagjává. Kineveztek a Geológiai Állandó Kormánybizottság valamint a KGST Földtani Együttműködési Bizottság magyar tagozatának tagjává. Valamivel korábban a nehézipari miniszter a bányászati műszaki

kollégium tagjává is kinevezett, sőt a bányászat kiváló dolgozója elismeréssel is megtisztelt. Kineveztek sokfelé, olyannak is, amiről csak később tudtam meg, mert felmentettek alóla.

Az utóbbi tagság következtében érdekes és rendkívüli eseménynek lettem a tanúja. Az egyik szombati napon, amikor kutatónapomat töltöttem otthon két AVH-s tiszt csöngetett be hozzánk, és udvariasan megkértek, hogy fáradjak velük egy megbeszélésre.

Az udvariasság ellenére nem voltam biztos abban, hogy miféle megbeszélésre kísérték. A lefüggönyözött fekete kocsiban azonban, legnagyobb meglepetésemre az Országház északi kapujához vittek, és átadtak a kormányórségnek, az aztán végképp összezavart, mikor az egyik kormányőr azt kérdezte tőlem, honnan jöttem. Mondtam neki, hogy nem jöttem, hanem hoztak, de otthonról, egyébként a Tervhivatalban dolgozom. Megnézték az előttük lévő iratanyagot és megállapították, hogy nem onnan jöttem, mert ide államigazgatási képviselőket nem hívtak meg. Rövid barkochbázás után kiderült, hogy csak a Nehézipari Minisztérium Bányászati, Műszaki Kollégiuma tagjaként kerültem oda. Illendőség szerint felkísértek — ha jól emlékszem a Vadászterembe — ahol, már néhány tucat meghívott várakozott, köztük a korábbi geofizika professzorom is, de senki nem tudta, hogy abban a furcsa személyi összetételben mi dolgunk lehet az országgyűlésben. Végül megérkezett Apró Antal, aki közölte velünk, hogy mint az állami közigazgatásban szereplő civilek vagyunk jelen. Előrebocsátotta, hogy nem titkos, amit hallani fogunk, de nyomatékosan kérte, ne jegyzeteljünk. Ezt követően Apró Antal titkára teljes terjedelmében felolvasta Hruscsov elvtársnak a XX. Kongresszuson elmondott beszédét, Sztálin elvtárs tevékenységéről. Már nem emlékszem, hogy mennyi ideig tartott a felolvasás, de az biztos, hogy a beszédet teljes terjedelmében felolvasták, mert időközben még szünetet is tartottunk. Hazafelé már nem vitt a fekete kocs. Minden esetre hétfőn már a kapuban várt az OT párttitkára és kikérdezett a hallottakról. Számomra így vált világossá, hogy egy kisebb fajta politikai puccsnak voltunk részesei, mert a Hruscsov beszéd teljes szövegét sem azelőtt, sem azóta Magyarország területén hivatalosan nem hozták nyilvánosságra.

Beosztásomnál fogva széleskörű áttekintést nyertem az államháztartás működéséről és bepillantottam a politikai vezetés akkor egyre inkább erősödő zürzavaraiba is. Így aztán semmi különös nem találtam abban, hogy némi invitálás után beléptem az MSZMP-be, annál is inkább, mert az OT-ban világosfejú közgazdászok között már észleltük a változások előszelét, a Nagy Imre csoport készülődését és úton útfélen tapasztaltuk az államvezetés és a pártvezetés megosztottságát, zavarait. Természetesen függetlenül attól, hogy egyedüli referensként milyen különleges szerepet viseltem, valamint attól, hogy az én területemen is erősödött a bizonytalanság, közvetlenül azonban nem volt szerepem a változások közgazdasági és/vagy politikai előkészítésében. Minden időmet elfoglalta a munkám, az arra való felkészülés, családom, a közbe megszületett fiam és az OT segítségével végrehajtott lakáscsere.

OT-beli működésem alatt a közgazdászok és a bányamérnökök mindig szeretettel és később is a gyakornoknak kijáró kedvességgel kezeltek, még akkor is, mikor már osztályvezető voltam. Minden bizonnyal többek között azért, mert nagyon kilógtam a sorból. Úgy jó 25 év elteltével összetalálkoztam egykori főnökömmel, Hetényi Zoltánnal, aki közben miniszter is volt. Elgondolkozva fogadta üdvözlésemet, elnevette magát, majd megkérdezte: Hát veled fúrós mi lett azóta? — mert, hogy ez volt az OT-ben a becenevem — Még emlékezett rá, hogy sikerült külön költséghelyet biztosítani a perspektivikus kutatófúrások finanszírozására, melyért legalább két éven át harcoltam, és éppen az ő segítségével sikerült megvalósítani.

Menetközben elismertem, hogy igaza volt Vas Zoltánnak, mikor azt mondta maga nem megy sehova, ennél többet mint az OT-ben másutt sem fog tanulni. Az igazság az, hogy később jól hasznosítható, életre szóló tapasztalatokat szereztem. Már akkor kezdtem megtanulni, hogy két pont között nem mindig az egyenes a legrövidebb út, nem árt egy kis tolerancia, egy kis körültekintés, egy kis türelem és egy kis diplomácia sem. Akkor már a reformizmus szele lengedezett az államigazgatás környékén, aminek létrejöttében, hátterében az OT is szép csendben, de szinte meghatározó szerepet játszott. Már akkor sejtettem, amit később felismertem, hogy a voluntarista gazdaságpolitika dogmái sem kikezdehetlenek.

Minden bizonnyal ennek köszönhetem, hogy váratlanul, minden előzmény nélkül az Országos Földtani Főigazgatóság főigazgatója 197. sz. Főigazgató Rendeletében 1956. augusztus 14-i dátummal, 1956. szeptember 1-i hatállyal a Magyar Állami Földtani Intézet igazgató-helyettesének nevezett ki. Munkakönyvemben a munkaviszony megszűnésének a

módja című rubrikában 1956. augusztus 31-i áthelyezés került. Ezen kívül az OT-tól semmiféle áthelyezési papírt, vagy elbocsátó levelet nem kaptam, és úgy lettem a MÁFI igazgató-helyettese, hogy előtte alig néhányszor jártam a MÁFI patinás épületében. Akkoriban nem volt ritka, vagy inkább az akkori gyakorlatnak felelt meg, hogy az okirat dátumozása és az érintett tájékoztatása nem feltétlen esett egybe. Ennek megfelelően 1956. szeptember 1-e előtt csak néhány nappal korábban tudtam meg, hogy engem és ugyanakkor másik igazgató-helyettest (Fülöp József korábbi évfolyamtársamat) neveznek ki. A vezetőváltást azt tette teljessé, hogy egyidejűleg új igazgató is került a MÁFI élére. Erre a posztra soha nem törekedtem, nem is pályáztam, sőt egyetemi éveim alatt nem túl jó véleményt alakítottam ki magamban a MÁFI-ról és a diplomám átvétele előtt ki is fejtettem abbéli véleményemet, hogy nem szívesen kezdeném a MÁFI-ban a szakmámat (ezért az elhamarkodott véleményért utólag is elnézést kérek) mert onnan akkoriban csak veszekedésekről, gyakori gyors igazgató cserékről érkeztek hírek.

Az 1956. szeptember 1-i munkahely-változtatás, a magasabb beosztásba való előléptetésem a történelem furcsa fintora megkontrázta. Nem először fordult elő velem, hogy a munkahely és a gyökeres feladatváltásnak való megfelelés minden energiámat és figyelmemet igénybe vette. Így aztán miközben Pesten már a forradalom előzményei hangos közéleti vitákban is megjelentek én nem sokat hallottam a Petőfi körről és egyéb társadalmi megmozdulásokról és jellemzően éppen október 23-án több napos kiszállásra mentem, mert meg akartam ismerkedni a Gyöngyösoroszi színes ércbányászat az Intézetnek gondot és feladatot adó, de szakmai vita középpontjába álló körülményeivel. Éppen a bányába való leszállásra készülődtünk, amikor valaki bekapcsolta és felerősítette a rádiót, melyből hírt kaptunk arról, hogy először betiltottak egy tüntetést, majd nemsokára engedélyezték, és egyre nagyobb tömegek vonultak az utcára. A hírek és a zűrzavaros, egymásnak ellentmondó nyilatkozatok hatására megszakítottuk kiszállásunkat és visszatértünk Budapestre. Hazatérve feleségem tájékoztatott az általam is hallott eseményekről, de nem ítéltük különösebben veszélyesnek a helyzetet és békésen korán nyugovóra tértünk. A szokásos kora reggeli felkeléskor bekapcsolt rádióból értésültünk a rádiónál folyó harcokról, a kijárási tilalomról stb.

Akkor már a Sobietsky utcai összkomfortos lakásunkban laktunk, melynek ablakai a Tűzoltó utcára néztek, amely a Kilián laktanyát délről határolta. Maga az utca pedig a Ludovika térre nyílt ami az Üllői úthoz és a belvároshoz képest nyugalmas térségnek tűnt legalábbis kezdetben. Még nem indult meg a villamos közlekedés, de úgy ítéltük meg, hogy a külső útszakaszokon veszélytelenül eljuthatunk a Földtani Intézetbe az akkor még egyetemi hallgató feleségemmel és gyalogosan indultunk útnak. Ezen az úton még többször szerencsésen bejutottam az Intézetbe, ahol lassan kezdett beindulni az élet. Az intézet vezetésében egyedül maradtam, mert az új igazgató negyedkori konferencián éppen Párizsban tartózkodott és nem tudott hazajönni. Fülöp Jóska a másik helyettes a hírek szerint 23-a előtt motorbalesetet szenvedett, járóképtelen lett, így aztán az intézet ügye az én kezembe került. A légkör nyugodt volt, nem szervezkedtek senki mellett vagy senki ellen, megalakult a forradalmi munkástanács, melynek vezetésébe engem is beválasztottak.

Amikor Marczis elvtárs Jóska az akkori párttitkár és a személyzeti osztályvezető Ballabás elvtárs mozgolódní kezdett és kenyérosztást szervezett behívtam őket az igazgatói szobába és hatszemközt megkértem őket, hogy néhány napig ne jöjjenek be az Intézetbe, mert nem lenne szerencsés, ha egy tudományos intézetben bármiféle atrocitás is előfordulna. Ez volt az egyetlen olyan esemény, amelynek később következményei lettek, mint ahogy az később kiderült, az érintettek feljelentettek azért, hogy az ellenforradalom alatt kirúgtam őket az Intézetből.

A szovjet beavatkozást követően jó ideig nem tudtam bejárni az intézetbe, mert a házunkat a ház elé, valamint a Tűzoltó utcába felállított két tank a környezettől teljesen elszigetelte. Mindkét tank tornyában egy-egy géppuskás tartott őréséget, és mindaddig míg a Corvin közben és a Kilián laktanyánál tartottak a harcok, addig senki nem léphetett ki a kapun, az is igaz, hogy senkit nem lőtték le, de ha valaki kilépett a kapun, figyelmeztető lövést adtak le, de nem a levegőbe, hanem mellette pattogtak a géppisztoly golyók.

Amint lehetett bementem az intézetbe, ahol néhány napon belül megerősítették vezető szerepüket a korábbi pártvezetők. A kerületi pártszervekkel folytatott rövid beszélgetés, ill. vita során jeleztem, hogy a forradalmi munkás-paraszt kormányt többségében olyanok alapították meg, akik közül a Tervhivatalból már sok olyat ismertem. Ő felelősek azért, hogy

idáig jutott a szocialista berendezkedés, ezért aztán addig míg ők benne vannak a kormányban én távol maradok a párttól, ezért 1956. november 13-án a tagkönyvemot visszaadtam. Az MSZMP-ből kiléptem, arról igazolást kértem, melyet mind a mai napig megőriztem. Az igazoláson aláírás nem szerepel, helyette odagépelték, hogy a Magyar Állami Földtani Intézet Pártszervezete, és rányomták a pártszervezet pecsétjét. Egyelőre a helyem maradtam, de az intézet vezetését a közbe gyorsan meggyógyult Fülöp József vette át, aki természetesen elsőként lépett be a pártba.

Nem kellett sokáig várni addig, míg megérkeztek a felmentések. 1958. február 12-én visszavonták a korábbi miniszterelnök-helyettesről kapott kinevezéseket. A Földtani Hivatal elnöke felmentett a KGST Együttműködési Bizottság magyar tagozatának tagsága alól. Felmentettek sok minden alól, amiről nem is tudtam, hogy tagja vagyok.

Az események alakulása és az első írásbeli felmentés megérkezése után ajánlatosnak tartottam nem várni meg a felmentésemet, hanem 1957. május 2-i dátumú levélben szakmai indoklással lemondtam és kértem felmentésemet, amit 1957. június 1-i hatállyal meg is kaptam, és tudományos munkatársi beosztást kaptam a Földtani Intézetben belül. Időközben az uránbánya vállalat megrendelésének teljesítésére vállalt több ezer vékonycsiszolat feldolgozására létrehozott munkacsoport vezetését láttam el, majd a térképszerkesztő osztályra osztottak be.

Miközben korábbi bizottsági tagságaim nagy részéről felmentettek Bese Vilmos főigazgató — akivel egyébként az események ellenére közvetlen jó viszonyba maradtam — 1957. elején azt a meglepő ajánlatot tette, hogy menjek el az akkor szerveződött mongóliai vízkutató expedícióba hidrogeológusnak. Magyarországon ekkor még gyakorló hidrogeológust se nagyon lehetett találni, de sivatagi vízkutatói gyakorlata senkinek sem volt. Ez második ilyen ajánlat volt már, mert az első még egyetemista koromban kaptam, amikor ajánlották, hogy menjek el 3 évre szovjet ösztöndíjasnak a szovjet távol-keleti olajmezőkre, akkor minden gondolkodás nélkül nemet mondtam. Mongólia már érdekesebbnek tűnt számomra, és ha nem is utasítottam el egyenesen, de aggályaimat felsorolva gondolkodási időt kértem. Bese Vilmos számomra érthetetlen módon többször kapacitált, és az év elteltével színvallásra készített. A részleteket megismerve és azt, hogy csak egy ciklust kellett vállalni és a karácsonyi szünetre úgy is hazatérünk, úgy döntöttünk feleségemmel, hogy vállalható a megbízás és az is, hogy ő kb. 8 hónapig egyedül marad az akkor már 4 éves László fiammal.

1958. március első napjaiba terveztük az utazást Moszkvába, és az utazás előtti délutánon, — máig sem emlékszem miért halogattam — az előírásoknak megfelelően visszavittem tartalékos tiszti könyvemot a Honvéd Kiegészítő Parancsnokság illetékes hivatalába. Az ott lévő irodista csodálkozva nézett rám, mondván, ilyen tisztikönyv már nincs forgalomban, majd az irataiba belelapozva közölte, hogy elvtárs önt lefokozták, magának legfeljebb honvéd igazolványa lehet. Abbéli tiltakozásomban, hogy engem ez ideig nem állítottak katonai bíróság elé, amit érthetetlennek tartok, ezért kértem, hogy rögzítse, itt rögtön fellebbezést jelentek be, egyébként holnap kora reggel egy delegációval utazom Moszkvába, onnan pedig Mongóliába, meg van a repülőjegyem, holnap utazom. Bejelentésem némi zavart okozott valószínű azzal, hogy nem szándékoztam a minden bizonnyal tájékozatlan parancsnokkal vitatkozni és miután közölték, hogy a fellebbezési határidő is lejárt, azért azzal köszöntem el, hogy ha visszatérek, jelentkezem. Valószínű megnyugtatta a parancsnokot, hogy Moszkvából vagy Mongóliából úgy se tudok disszidálni és szemlátomást nem szeretett volna egy bizonytalan politikai ügynek résztvevője lenni. Nem minden izgalom nélkül másnap elrepültem Moszkvába Irkutszkon keresztül Mongóliába.

Az ügyet jóval később sikerült lezárni, amikor a Nehézipari Minisztérium nógatására panaszt emeltem a HM Politikai Főcsoport főnökségénél a lefokozásom miatt. Hosszas vizsgálat során ismertem meg feljelentőimet. Végül is a HM Politikai Főcsoport főnökéhez hívtak be, ahol az illetékes tábornok ötolva-hatolva elismerte, hogy törvénysértés történt, de megkérdezte, hogy kívánom-e XY vezérkari elvtárs megbüntetését, aki akkor, fiatalon a Kiegészítő Parancsnokságon felelős volt az elkövetett jogsértésért. Ha mégse kívánám, akkor lezárható az ügy azzal, hogy a Honvédelmi Miniszter elvtárs rangot adományoz nekem. Azt hiszem, hogy megértettem a kompromisszumos ajánlatot és el is fogadtam, mert nem volt kedvem minden évben tartalékos kiképzésre bevonulni. Fél év múlva értesítettek, hogy a vizsgálat szerint nem történt szabálytalanság, és a Honvédelmi Miniszter arra kér, hogy mivel úgysem vagyok rendesen kiképezve, tekintsek el a rangadományozási kérelemtől (én nem

kértem rangadományozást, ők ajánlották). Azóta sem válaszoltam a levelükre, ők se hívtak az elmaradt kiképzésem pótlására.

Egymás után két szezont dolgoztam a mongol–magyar vízkutató expedíció hidrogeológusaként, mert decembertől február végéig a gyakori –30 C-os téli hidegek miatt kútfúrési munkálatokat nem lehetett végezni, ezért télre hazautaztunk, és csak márciusban utaztunk vissza. Az első téli itthon tartózkodás alatt megírtam és a Móra Ferenc Ifjúsági Kiadó gondozásában meg is jelent mongóliai expedíciós élményemet leíró „Szomjazó sivatag” című munkámat.

A második évben már kivittem a családot, akik megfelelő körülmények között élhettek Ulambatorban, ahova havonta egyszer hazajártam. Velünk utazott iskolaköteles László fiam, aki az elemi iskola első osztályát az ulanbatori orosz követségi iskolában végezte. Viszonylag könnyen viselte az orosz iskola szigorú rendjét, talán azért, mert egyetlen európai gyerek lévén ő volt nemcsak a gyerekek, hanem a tanárok kedvence is, olyannyira, hogy az iskolabuszban csak neki volt engedélyezve a sofőrülés mellett lévő motorházra telepedni. Fiam tisztességgel megtanult oroszul, az pedig csak néhány évtized múlva derült ki, amikor egy nemzetközi orvoskonferencián tökéletes orosz kiejtéssel és hangleytéssel megmosolyogták, mert nem magyar akcentussal, hanem „selypítve” beszélt az orosz. Tudjuk, hogy azért, mert szabad idejében, a szomszédba lakó házaspár Szása nevű fiával játszott.

Harmadik szezomban nem tértem vissza, mert megszületett Zsófia lányom. Utódom pedig elkövette azt a hibát, hogy nem vállalkozott a fúrásponatok kijelölésére, hanem igyekezett a helyi vezetés igényeit kielégíteni. Mindez odavezetett, hogy a fúrások döntő hányada meddő lett, nem lehetett kúttá kiképezni. Ennek következményeképpen utódom nem ismételhette meg az expedíciós munkát és tekintettel arra, hogy az én működésem alatt lemélyített minden fúrást (35 db) vízázó kúttá képeztünk ki, mongol kérésre határozottan és nyomatékosan felkértek, hogy menjek vissza a következő szezorra és ígéretet kaptam arra, hogy feleségem az év második felében kiutazhat hozzám, és annak ellenére, hogy egész szezomban nem lesz kinn, az Ulambatorban akkor épülő új negyedben kapok lakást. A harmadik évben — egy kivételével — minden fúrást kúttá tudtunk kiképezni (az az egy elszerencsétlenedett). Ezek után meglepetéssel értesültem arról, hogy a MÁFI igazgatója Fülöp József nem járult hozzá, hogy a Mongol Kormány engem, eredményeim elismeréseképpen kitüntetésben részesítsen.

Hazatérve sivatagi tapasztalataimat doktori értekezésben foglaltam össze, és a feltételek sikeres teljesítése alapján az ELTE doktorrá avatott és felhatalmazott természettudományi doktori cím használatára (1961. március). 1960-ban a lefolyástalan területek üledékföldtan, 1962-ben a lefolyástalan területek vízföldtani kérdéséről szóló dolgozatom a MÁFI Évkönyvben és a Hidrológiai Közönyben jelent meg. 1962-ben önálló dolgozatot küldtem be a fejlődő országok megsegítésére Genfben szervezett UNC-TAD konferenciára Water Prospecting in Desert Region címmel, melyet a szervezőbizottság másik két mongol társszerzővel írt publikációmmal együtt elfogadott, angolul és franciául megjelentetett.

Mindezek eredményeképpen tagja lettem a Magyar Tudományos ENSZ delegációnak és Mosonyi Emil, valamint Lászlóffy Woldemár társaságában a konferencián sikerrel részt vettem, annál is inkább, mert a MÁFI megbízott azzal, hogy az utazás előtti héten megjelent Magyarország Vízföldtani Atlaszát mutassam be. A plenáris ülésen hozzászóláshoz kapott három percen belül bemutatott atlasz sikerét mi sem bizonyította jobban, mint az, hogy külön szemináriumot rendeztek az atlasz bemutatására, ahol a nyelvi nehézségeim áthidalására Mosonyi Emil az akkor már világhíres professzor közreműködése segített.

A Földtani Intézetben töltött időszakok alatt leszámolva az első néhány hónapot, közvetlen bántás sohasem ért. Még jutalmat is kaptam, de mint amolyan kalandorként kezeltek és jobban örültek, ha visszamentem Mongóliába. Ez a fogadtatás érthető volt, hiszen túlságosan nem nagyon számíhattak rám, különösen nem lehetett hosszabb feladatokat rám bízni. Az intézet vezetése és nem egyszer egyes fiatal kollegák éreztették is velem, hogy nem vagyok feltétlenül kívánatos elem, függetlenül attól, hogy rövid, szakaszos itthonlétem alatt a rövid időtől függetlenül néhány publikációt a Földtani Intézet Évkönyvében és a Földtani Közönyben megjelentettem.

Szerencsére a Vitukiban éppen akkor szervezték a Felszínalatti Vizek Főosztályát, és ezzel egyidejűleg a MÁFI-ban a Vízföldtani Osztály már közel állt a megszüntetéshez, ezért az első adandó alkalommal mikor megkértek nem lenne-e kedvem az új osztályhoz átnyergelni hévízkutatási feladatok ellátására, akkor gondolkodás nélkül igent mondtam. Ahol a népligeti

fúrással kapcsolatos, kvázi vizsgadolgozatként készített tanulmányom eredményeképpen 1964. január 1-én a Vituki tudományos munkatársa lettem. A vonatkozó tanulmány „Budapest hévízkutatásai” címmel 1965-ben jelent meg a Vízügyi Közleményekben. Egy kicsit máig is szégyellem magam, hogy alig egy év elmúltával 1965. 01. 01-ével elhagytam a Vitukit. Akkor szervezték az Országos Földtani Kutató Fúró Vállalatot és ismerve, hogy a mongóliai három szezón alatt az időm nagy részét négy fúróbrigáddal töltöttem, ajánlatot kaptam a főgeológusi poszt betöltésére.

Nehezen szántam rá magam a döntésre, ezért el is mentem Vitális Sándor professzor úrhoz, aki tanácsaival már korábban többször segített nekem. Elmondtam, hogy a Vitukiban kitűnően érzem magamat, végre azt csinálom, amit szeretek, ráadásul az alakuló főosztályba általam nagyra tartott kollégák kezdtek gyülekezni, de az ajánlott főgeológusi állás sokkal nagyobb fizetést és prémiumot ígért, — Mit csináljak? Sándor bácsi bölcs tanácsa imígyen szólt; „Fiam vagy te olyan gazdag, hogy két gyereked és családotd mellett kis fizetésből azt csináld, amit akarsz? De, ha nem vagy elég gazdag fogadd el az ajánlatot, ráérsz tudóskodni később is, ha megnőttek a gyerekek”. Így lettem a Földtani Kutató Fúró Vállalat főgeológusa. Egy évig az átmeneti évben még félállásban maradtam, amire azért volt szükség, hogy be tudjam fejezni a Vitukiban elkezdett kutatásokat, a tiszakécskei geotermikus anomáliáról, valamint a budapesti és az országos hévízkataszter szerkesztésében való közreműködésem se szakadjon meg.

Alig fejeződött be a három vidéki fúróvállalat összevonásával szerveződő országos hatáskörű nagyvállalat kiépítése, az akkor előkészítés alatt lévő új mechanizmus kísérleti vállalatára jelöltek ki bennünket. Azt a feladatot kaptuk, hogy a kezdetben 8-9 milliós veszteséggel termelő nagyvállalatot egy év alatt tegyük nyereségessé. A siker eléréséhez lehetőséget kaptunk, a bérezés módszerének és mértékének korlátlan áthágására és számos más munkaügyi előírások megszegésére, többek között lehetőséget kaptunk a munkaerő szabad elbocsátására és szabad munkaerőcserére is. Lévárdi Ferenc miniszter valószínű nem bízott túlságosan a sikerben és a vezetőségnek (igazgató, főgeológus, főmérnök, főkönyvelő) szokatlanul nagy prémiumot ajánlott, ha csak néhány millióval is csökkentjük a veszteséget. A túlteljesítést pedig egyre nagyobb, több száz százalékos prémiummal dotálta volna. Akkor már több ezer méteres magfúrást mélyítettünk a recski réz-érclelőhely megkutatására, melyeket akkor átlagosan, egyenként több mint egy év alatt tudtuk lemélyíteni. Mongóliában a fúrómesterekkel és gépkezelőkkel három szezónon keresztül szoros barátságban és munkakapcsolatban éltünk. Nem egyszer magam is beálltam a gép mellé a fúró mestert helyettesíteni, igaz kisméretű gépekkel, de megtanultam a fúrástechnika változatos, nagy tapasztalatot igénylő módszereit. Beleilleszkedtem a mesterség sajátos gondolkodásmódjába, ezért, valamint a megnövekedett megrendelői igényesség kezelésére én lettem a fúrások tejhatalmú irányítója, ill. felelőse.

Biztos voltam a sikerben, ezért kimentem a fúrásokhoz azzal az ajánlattal, hogy ha rövidebb idő alatt hibátlan minőségben, kevés anyagfelhasználással befejezzük a fúrást, akkor a megtakarítások felét a brigád kapja. Nem kellett sokat agitálni, beültünk a mesterbódéba, ahol megvitattuk a fúrás költségvetését és a tennivalókat, majd hosszabb alkudozás után megegyeztünk, hogy a tiszta többlet nyereség 60%-át a brigád kapja 40%-át a vállalat. Kikötötték, hogy az első 600 m lefúrása után közösen elszámolunk és két héten belül fizetünk.

Az első 600 m elszámolása már minden várakozást felmúlt és előre vetítette a várható végeredményt. Ilyen kiszámított ütemességgel dolgozni sem azelőtt, sem azóta nem láttam fúróbrigádot. 10 hónap alatt befejezték az első 1000 m-es mélységig hatoló magfúrást. Természetesen szó nélkül fizettünk, az emberek jövedelme majdnem megkétszereződött, mi pedig kénytelenek voltunk bérkiáramlást korlátozó intézkedést kiadni úgy, hogy hosszú fizetett szabadságra küldtük őket. Mi már sejtettük, hogy a kísérlet túl jól sikerült, mert legalábbis a mi vállalatunknál világossá vált, hogy ha csak felényi teljesítménynövekedést érünk el a következő évben, akkor csökkenteni kell a fúrógépeket, és ezzel együtt a brigádok számát.

A minisztérium tudomásul vette a kiugró teljesítményt, igaz, hogy a vállalt teljesítmény ellenére a vezetőség prémium ígervényét nem teljesítette, mert az addig 8 milliós veszteséggel szemben kb. 10 milliós nyereségre tettünk szert, amiben természetesen nemcsak a brigádok munkatársai, hanem Kassay Ferenc főmérnök által vezetett mérnök kollégák is jelentős szerepet játszottak, pl. azzal, hogy némi ügyeskedéssel francia géymántkoronákat szereztek, melyek használata jelentősen megnövelte a fúrási sebességet. A

fúrásai teljesítménnyel egyenes arányban növekedő prémium összegét miniszterünk sem merte vállalni, nem fizette ki, igaz a csökkentett prémium messze az átlag fölötti juttatást jelentett.

Úgy tudom, hogy a kísérlet a többi kijelölt vállalatnál is túl jól sikerült, a teljesítmény, a hatékonyság növelés 20-30% létszámfelesleget ígért, amit az akkori politikai vezetés semmiképpen nem vállalhatott. Behúzták az ösztönzők fékjét, az új mechanizmus elbizonytalanodott, de azért eredményessége a rendszerváltásig követhető volt.

Mi azt is kezdtük sejteni, hogy valamit tenni kell azért, hogy a még ezután is javuló teljesítményt bármiféle piacon, vagy másutt el tudjuk adni, kapacitásunkat le tudjuk kötni, mert hiába lesz a jó teljesítmény, ha nem tudunk munkát szerezni. Először csak a fűróvállalatok kezdtek egymással konkurálni, aztán a szénbányavállalatokat is elérte a szénigény csökkenése, a piaccsökkenés réme, ezért 1969-ben megalakították az ország egyik első valódi részvénytársaságát, Geological Mining Corporation (Földtani és Bányászati Rt.). Amely külföldi kutatási vállalkozásokkal, koncessziószerzéssel és leányvállalatok alakításával szándékozott segíteni a bányászat és a kutatás nehézségeit, többek között a fűróvállalatok sikeres piaci munkájára támaszkodva.

A megalakuló részvénytársaság műszaki igazgatóhelyettesének áthelyezéssel engem neveztek ki. Működésünkről csak annyit, hogy sikeres kihelyezett kutatófűró részlegünk működött Bejrútban, Libanonban. Közel két évig dolgoztunk Jordániában, a Holt-tenger medencéjében rézérc kutatásban. Rézbánya koncessziót szereztünk Cipruson, megépítettünk egy ércdúsítót, működésbe indult a külszíni bánya és az ércdúsító próbaüzeme, és akkor néhány nap múlva a török hadsereg támadása nyomán megalakult a Ciprusi Török Köztársaság, amelyet azóta sem ismert el egyetlen ország sem. Ebbe a vállalkozásba a Geominco befektetett 5-6 millió Ft-ot, a dúsítómű megépítéséhez, felvett 50 ezer angol font hitelt a Ciprusi Nemzeti Bankból, amely azzal a feltétellel hitelezett, hogy ugyanannyi hitelt a Magyar Nemzeti Bank is adjon. Nem nagyon hitték, hogy mi önálló tőkés vállalat vagyunk, és csak úgy folyósították a hitelt, hogy ha a magyar állam kiutalt pl. indulásnál 10 000 fontot, akkor a ciprusi bank szintén kiutalt ugyanannyit a már megalakult ciprusi Geominco-nak.

A török előnyomulás tisztelve a magyar tulajdont nem foglalta el az üzemet, de a telephelytől 5 km-re lévő vízművet igen, így aztán vízmű hiányában a dúsítót nem lehetett üzemeltetni. Fel is ajánlották, hogy amennyiben a Magyar Kormány hivatalosan a Ciprusi Török Kormánytól kéri, akkor készek visszavonulni a vízműtől. A Magyar Állam felismerte, hogy a kormány szinten való levelezés lényegében a Ciprusi Török Állam de facto elismerését jelentette volna, ezért veszni hagyta befektetéseinket.

Közel három éves Geominco-s működésem alatt sokfelé jártam üzletszerző, vagy üzletkötő úton, melynek furcsaságait ma már nehéz lenne megítélni. Tulajdonképpen mi mint tőkés vállalkozó jelentünk meg a világpiacon, olyannyira, hogy rendszeresen hirdettük magunkat a nemzetközi piaci lapokban. Ebből következően teljesen egyértelmű volt, hogy minimum első osztályú szállodában illet megszállnom, amit a cég fizetett, került az bármennyibe is. Ugyanakkor a külföldi napidíj 30 \$ volt, amiből a legdrágább szállodánkban ebédelni se nagyon lehetett.

A ciprusi szerződés aláírásakor pl. a nicosiai Ledra Palace-ban — ahol az angol királynő külön lakosztályt tartott — költöztünk. A szerződés aláírásáig legalább egy hétig délidőben elkerültem a szálloda éttermét és igyekeztem kinti vendéglőben étkezni. Az illem azonban azt kívánta, hogy időnként a szálloda éttermében is bemutassam magamat, ezért úgy kétnaponta a hivatalos főétkezési időn kívüli időben lesétáltam az étterembe és mivel szeretem az éti csigát, minden esetben éti csigát rendeltem (előétel) és hozzá az általam nagyon kedvelt görögdiányét.

A szerződés hitelessége okán a Geominco vezérigazgatója Tettamanti Tibor aláírására is szükség volt, ezért két nappal előbb ő is odautazott. Miután szakmai kérdésekről tájékoztattam, lementünk a szálloda éttermébe és ajánlottam Tibornak a finom éti csigát. Tanácsomat megfogadta éti csigát rendelt, amikor is a pincér udvariasan összecsapta a bokáját, jelezvén, hogy felvette a rendelést, de megismételte, hogy igenis éti csigát dinnyével. Tibor szó nélkül biccentett és mikor magunkra maradtunk megkérdezte, mi a fenét akar a pincér a dinnyével. Így derült ki, hogy milyen figyelmesek a pincérek, mert bizonynal megtanulta tőlem, hogy az éti csigát dinnyével eszi a magyar és az magyar specialitás.

Nincs helye annak, hogy Geominco-s élményeimet mind egy szálíg elmeséljem. Talán még csak annyit, hogy geológusként különös és felejthetetlen élményt jelentett amikor Sri Lanka (Ceylon) új kormányának segítő harmadmagammal 6 hetes időtartamra állami

tanácsadóként küldött ki a Magyar Állam az ásványi előfordulások értékelésére. Erről a kiküldetésről akár könyvet is írhattam volna. A szigetország bejárása és bizonyos mértékű megismerése felejthetetlen élményt jelentett, mert, kvázi ellentételezésként az összes történelmi és természeti látványosságokat megmutatták nekünk. Különösen emlékezetes volt, amikor az őserdei körülmények között élő kis településen úton útfélen heverték 1-1-5 m hosszú 40-50 cm vastag, szabályos, oszlopos apatit kristályok, amit a helyiek mindenféle célra útjelzőnek, kerítésnek felhasználtak. Ekkora természetes apatit kristályt még soha életemben nem láttam, de nem is olvastam, nem is hallottam ilyenekről.

Az évek alatt szerzett élmények sokasága sem tántorított el attól, hogy hidrogeológus vagyok és nem feledve Vitális Sándor bácsi tanácsát, hogy akkor is elkezdhetek kutatással foglalkozni, ha már anyagi helyzetem megengedi.

Ráérő időben mintegy hobbiként foglalkoztam a hidrogeológiával és váratlanul lehetőséget kaptam, hogy a műegyetemi mérnöktovábbképzés keretében előadást tartsak, majd annak sikereként 1971-ben a Tankönyvkiadó megjelentette a Hidrogeológia című 16 ív terjedelmű könyvemet. Akkor még nem is sejtettem, hogy ez a könyv milyen fontos szerepet fog játszani az életemben.

Történt pedig, hogy valamikor 1972 tavaszán az utcán összetalálkoztam Stelczer Károllyal a Vituki igazgatójával, aki a kölcsönös üdvözlések után megkérdezte nem én vagyok-e az az Alföldi aki hidrogeológiát írt a Műegyetem Továbbképző Intézetének. Stelczer Károly, igenlő válaszem után kifejtette sajnálkozását amiatt, hogy a Felszínalatti Vizek Főosztályának vezetője ősszel nyugdíjba megy és szívesen látott volna főosztályvezetőnek, de arra gondolni sem mer, hiszen biztosan jól keresek, járom a világot (ami így is volt) és ő már, mint a Vituki úgysem tud megfizetni engem. Meglepetésére közöltem vele, hogy azért engem se felejtse ki a számításból, és ha aktuális lesz, szóljon csak nyugodtan. Úgy igaz, hogy jól keresek, kétségtelen, hogy sokat utazom, de az ügynek van egy árnyoldala is, nevezetesen a külkereskedelem, a nemzetközi jog, a számvitel, a nemzetközi tőzsde stb. melyben nem lehet sokáig amatőrkedni és nem tartom kizártnak, hogy felkérésre igent mondanék.

Még a nyár végén megszólalt a telefon, Stelczer Károly ajánlatot tett, amit én elfogadtam azzal a feltétellel, hogy még egy darabig félállásban maradok a Geominco-nál. Így aztán 1972. november 1-én visszatértem a hidrogeológusi indíttatásom helyére a Vitukiba főosztályvezetőnek.

A Vitukinak akkor már épült a Kvassay Jenő utcai telephelye és kész volt a központi épület, de az igazgatóság és Felszínalatti Vizek Főosztálya egy darabig még a Rákóczi úti épületben működött, így aztán beköltöztem a 3×5 m-es udvari, falemezzel leválasztott főosztályvezetői szobámba. Az első év legfontosabb munkája volt, hogy kb. 25 fő vidéki kolléga és a főosztály kutatóinak közreműködése mellett először a világon felmértük Magyarország felszínalatti vizeinek környezeti állapotát, környezetvédelmi veszélyeztetettségét és javaslatot tettünk a vízkészletek szennyeződés elleni védelmére. A Vitukiba az volt a követelmény, hogy a vezetőnek önálló kutatási témát kellett vállalni, és teljesíteni. Számomra egyértelművé vált, hogy ettől kezdve feladatom közé tartozik nemcsak a kutatás irányítása, hanem az önálló kutatás is.

Ha valaki idáig jutott az olvasásban, úgy gondolhatja, hogy az iparba való átszerződésemmel jó pénzért eladtam a szép reményekre jogosító kutatói pályámat. Az igazság az, hogy tudományos munkálkodásom 1965 és 1972 között sem szakadt meg. Elég, ha csak arra hívom fel a figyelmet, hogy ez alatt az idő alatt 9 magyar nyelvű és 2 angol nyelvű publikációm jelent meg a budapesti hévizekkel és a tiszakécskei geotermikus anomáliával kapcsolatosan.

Időközben a Vituki feladatai és személyi állománya oly mértékben megnövekedett, hogy az új épületbe való végleges beköltözést megelőzően szervezeti változást határoztak el, és az addig 7 db kutatási főosztályból 4 intézetet szerveztek, köztük a hagyományoknak megfelelően a Vízrajzi Intézetet, melynek igazgató teendőinek az ellátására a Vituki vezetősége egyhangúlag engem kért meg. Miután a felkérést elfogadtam, családommal együtt nyaralni mentünk a dömsödi horgásztanyánkra. Egy hét után tiszteletét tette a Vituki teljes vezetősége és röviden tudatták velem, hogy mégsem én leszek az igazgató, mert „felülről” inkább Goda Lászlót választották, aki korábban a felszíni vizek főosztályvezetője volt.

Megnyugtattak, hogy legalábbis egyelőre én leszek a helyettese. Máiig sem tudom, hogy ki, vagy milyen szervezet avatkozott bele az intézetvezetés döntésébe. Akkor szomorú

beletörődéssel vettem tudomásul, azóta pedig már másként látom a világot. Goda Lacival, az akkori igazgatóval mind a mai napig jó viszonyba vagyok és ő az a fajta vezető lett, aki nem túrt meg maga mellett helyettest, ill. pontosabban szólva megtúrt, de nem hagyott beleavatkozni az igazgató munkájába. Megkaptam a tisztos címet és a fizetést, illő méretű szobát kaptam, a titkárnő munkásságát is igénybe vehettem, ki nem mondottan egyetlen feltétel volt, ne avatkozzak be a munkásságába, de még tanácsokat se kívánjak adni.

Akkoriban, úgy is, mint ásványvagyon bizottság szén-szekciójának az elnöke sokat foglalkoztam a bányászati víztelenítés következményeivel. A budapesti hévizek veszélyeztetésének lehetőségével, olyannyira, hogy 1973-ban megjelent „Az eocén szénbányászat víztelenítésének vízföldtani kérdései” című tanulmányom. Aktívan foglalkoztam a környezetvédelmi kérdésekkel és 1977-ben megnyertem a Földtani Főigazgatóság jelígyés, pénzdíjas pályázatát „A geológia szerepe a környezetvédelemben” című tárgykörben. Az új helyzetbe kerülve néhány hónap múltán minden energiámat a budapesti hévizek megismerésére fordítottam és 1978-ban a budapesti hévizek című tanulmányommal kandidátusi fokozatot nyertem.

Még főosztályvezető működésem alatt, különösen a felszínalatti vizek környezeti állapotával és a környezetvédelemmel kapcsolatos nemzetközi publikációkra felfigyelve, az akkor alakuló felszínalatti vizek szennyezésével foglalkozó hét fős UNESCO-s munkabizottság tagjai sorába beválasztottak. Részt vettem az Aquifer Contamination and Prevention című UNESCO kiadvány szerkesztésében. Csak érdekességként említem, hogy a négy nyelven kiadott tanulmánykötet eredeti címében bizottsági döntéssel még a pollution kifejezés szerepelt. A végleges szerkesztés előtt azonban fogalmi problémáink lettek. Hét ország szerkesztőiből álló bizottság által összeállított elméleti tanulmánykötet különböző fejezetét más és más nemzetiségű szerzők írták, nem is beszélve a kötetben megjelentetett a világ különböző pontjairól írt esettanulmányokról.

A hitelesség kedvéért a végleges szövegváltozat nyelvi helyességének a biztosítását angliai angol (nem ír, nem skót) és egy kanadai angol kolléga vállalta. Ennek keretében elemezték a pollution és contamination közötti árnyalati értelmezési különbségeket, melyek szerint a pollutionba nem értendő bele a kémiai szennyeződések sora, példának említették, hogy ha a ritka oldatokkal jellemezhető gyógyvízbe édesvizet keverünk, akkor a gyógyvíz szennyeződik, de azt nem jelölhetjük pollutionnal, hanem csak a contamination kifejezés használható, mert szennyeződik ugyan a gyógyvíz de nem piszkolódik. A contamination értelmezésének pontos, magyar megfelelőjét tudomásom szerint még nem találtuk meg, ezért azt is egyszerűen szennyeződésként fordítjuk.

Az UNESCO munkabizottság javaslatára 1977-ben meghívtak a felszínalatti vizek olajszenyeződéssel foglalkozó konferencia elnökségébe, egyidejűleg a Movement of Oils in Groundwater and in Rocks című előadás megtartására, melynek szerkesztett változata a konferencia kiadványában, magyar nyelvű változatában pedig a Hidrológiai Közlemények 1981-es számában jelent meg.

Korábbi életem során lassan már megszoktam a különleges fordulatokat, melyek itt is utolértek. Vezető-helyettesi kinevezésemet 1976. augusztusában határozott időre 1979. december 31-ig kaptam meg. 1976. június 29-i dátummal a kinevezőm dr. Stelczer Károly levélben értesített, hogy fél év múlva lejáró megbízatásomat nem fogják meghosszabbítani, mert jövőre az intézet-helyettesi munkaköröm megszűnik, addigi munkámért köszönetét fejezte ki.

A bizonytalanság nem tartott sokáig, mert az OVH főosztályvezetője néhány nap múlva telefonon hívott és arról értesített, hogy engem szemeltek ki a kutatási főosztály vezetőjéül, külön megkért, hogy maradjon titokban mindaddig, míg az OVH elnök-helyettesével való személyes találkozásom során nem válik véglegessé megbízatásom. Természetesen nem tiltakoztam és megnyugtattam nem fogok fecsegni már csak azért sem, mert következő nap Prágába utazom az olajszenyeződési konferenciára. Visszatérve türelemmel, de egyre fokozódó nyugtalansággal vártam a telefont egészen december közepéig, amikor felhívtam a személyzeti főosztályvezetőt, hogy ha mégsem kellek, legalább mondják meg.

Kisebb mentegetőzés után az elnökhelyettesével való megbeszélés is létrejött (valahol elkallódtak az akták) és 1980. január 3-án jelentkeztem dr. Gergely István Elnöknél szolgálattételre. A szokásnak megfelelően az Elnök személyesen fogadta a frissen kinevezett vezetőket és akkor kísérteties pontossággal lezajlott Vas Zoltán szobájában történetekhez hasonló bemutatkozás. A szokásos üdvözlőbeszélgetés végén elhangzott a kérdés, hogy

remélem mindenki meg van elégedve, de ha mégis van valakinek észrevétele azt tegye meg. Az üdvözlőbeszéd közben rápillantottam a kinevezési okíratomra, ahol rögtön feltűnt, hogy személyi alaphéremet 9.200 Ft-ban állapították meg és mivel az elnökhelytessel való egyeztetés során 10.000.-Ft/hóba állapodtunk meg, rögtön szóvá is tettem, hogy nem vagyok megelégedve, mert a fizetésem nem a megegyezésnek megfelelően lett megállapítva. Dr. Gergely István elnök aki korábban a Szolnok megyei Pártbizottság elnöke volt, bizonyára nem volt ehhez a hanghoz szokva, rögtön észrevételezte is, mondván, hogy a fizetést nem kérik, hanem adják, majd félreérthetetlen példabeszédben hozta tudomásomra, hogy van még hely néhány vidéki Vizig személyi állományában, a dikció itt ugyanúgy fejeződött be, hogy ÉRTJÜK? Értettem, és szolgálatba álltam. Nem is korrigálták a fizetésemet, csak az év második felében bekövetkezett sajnálatos végű gépkocsibaleset után. Hazatérve feleségem sírva fakadt, hogy már megint irodakukacot csináltak belőled. Akkor sem voltak a kívülállók túl nagy véleménynel az államigazgatásban dolgozókról.

Első feladatomban a Balaton rohamos eutrofizációjával kapcsolatos vízügyi kutatások megszervezése volt. Akkor vált ismertté az MTA főtitkára, Láng István által meghirdetett 10 pontos kutatási program, mellyel egyetérteni, kölcsönös együttműködést szervezni nem esett nehezemre. Kapcsolatfeltevő bemutatkozás során Láng professzor nehezményezte, hogy a Vízügy nem adta meg Somlyódy László IIASA-ba való kiküldetéséhez a hozzájárulást. Segítő ígéretemet nem titkolt kétkedéssel fogadta, de a hozzájárulás rövid időn belül való megadásával mégiscsak megalapozódott együttműködésünk.

Talán a legnehezebb feladatomban a vízrajzi szolgálat, elődöm Kovács György által elkezdett decentralizálása volt, már csak azért is mert az egyébként elkerülhetetlen átszervezés során mintegy 300 fő a Vituki állományából a Vizigekhez került. A OVH-ban töltött időből akár könyvet is lehetne írni. Döntő szerepem volt a Dél-alföldi ivóvizek arzén szennyezettségének nyilvánosságra hozatalában is. Varga Miklós elnökhelyettes irányítása mellett rám hárult a Paksi Atomerőmű időszakos vízhiányának a megoldására irányuló vízügyi beavatkozások felső vezetése. Az eocén szénbányák vízemelésével kapcsolatos környezetvédelmi viták már megjelentek és napirenden voltak a Bős-Nagymarosi vízerőműrendszerrel kapcsolatos nemzetközi mértékű környezeti viharok.

Időközben az OVH-ban belső átszervezés zajlott. Több főosztályt megszüntettek, másokat összevontak, összevonták a kutatási és vízgazdálkodási főosztályt. Az új főosztály vezetésére engem neveztek ki, igaz kifejejtették az életrajzomból okleveles geológusi végzettségemet, ami ugyan nem volt titok, de mégsem lett volna szerencsés világgá kürtölni, hogy egy mérnök intézmény egyik legfontosabb főosztályvezetői posztjára geológus került.

Természetesen szakmai, ill. tudományos működésem egy percre sem szünetelt, tovább folytattam a felszínalatti vizek szennyeződésével kapcsolatos kutatásokat, és 1985-re publikációim száma már megközelítette a 80-at. 1982-ben az IIASA egyik munkabizottságában összefoglaló tanulmányt készítettem a talajvizek nitrátszennyeződésének hidrológiai vonatkozásáról, melyet Hidrogeological Aspect of Groundwater Nitrification címmel, a IIASA önálló kiadványban. 1983-ban az Európai Gazdasági Bizottság felszínalatti vizek védelmével foglalkozó athéni szeminárium alelnökévé választottak.

Korábban már leírtam, hogy soha egyetlen posztra sem pályáztam, kivéve az utolsóra, amikor is bizonyossá vált, hogy a Vitukiba új főigazgatót szándékoznak kinevezni és Kovács György betegsége miatt már nem tudta vállalni a feladatot. Jelentkeztem az OVH elnökénél, hogy szívesen vállalnám a feladatot. A szóbeli pályázat sikerrel járt és 1985. június 1-el öt évi időtartamra 1990. december 31-ig a Vituki főigazgatójává neveztek ki.

Amikor Vituki vezetője lettem akkorra az Intézet már minden tekintetben európai szintű világszerte ismert kutatóintézeté fejlődött. Elődöm, különösen az évtizedeken keresztül igazgató Stelczer Károly szakmailag kitűnően képzett, minden újra nyitott vezető volt. Még nem költöztünk ki az új Kvassay Jenő úti telephelyre, már ajánlatomat elfogadva főosztályunknak lehetőséget adott a rugalmas munkaidő kísérleti bevezetésére. Az intézetben működött egy UNESCO hidrológiai felsőfokú továbbképző tanfolyam, ahol a fejlődő országokból érkező mérnökök továbbképzését biztosította az intézet. Ez a tanfolyam a legszükségesebb devizahasználati körülmények között is biztosította a devizaszükségletünket, nem is beszélve a külföldre való utazási lehetőségeket. A Vituki kutatói vezető szerepet játszottak a nemzetközi szervezetekben és rendszeresen helyt adtunk a nemzetközi szervezetek több száz fős konferenciáinak.

Rám és velem együtt munkába lépő új vezetőségre az a feladat hárult, hogy próbáljuk meg a Vituki gazdálkodását piaci körülményekre átállítani (a nemzetközi színvonal megtartása mellett) és erősítsük az egyre könnyebbé váló kapcsolatokat. Nemzetközi megbecsülésünkre jellemző volt, hogy a keleti blokkból egyedül a Vituki főigazgatóját, akkor engem hívtak meg a nyugati országok vízügyi kutatóintézeteinek klubjába, és vehettünk részt a klub tapasztalatcseréin. Ezeket csak azért emlegetem, mert a vezetésem alatt felállt új vezetésnek sikerült ugyan feladatát teljesíteni, de nem nekünk köszönhette a Vituki a nemzetközi hírnév elérését, csak megtartottuk elődeink színvonalát.

Kicsit hasonló helyzetbe kerültem, mint korábban fűrovállalattal, mert a piaci működésre való átálláshoz a központi szervek különleges lehetőségeket biztosítottak. Talán a legfontosabb kedvezmények egyike volt, hogy a főigazgató maga választhatta meg helyetteseit. A főhatóság minden további nélkül némi morgolódással ugyan, de tudomásul vette, hogy helyettesemet és az intézet igazgatóit úgy választottam ki, hogy rajtam kívül csak egyetlen párttag volt a vezetésben. A főkönyvelőnk aktív közreműködésével már elsők voltunk azok között, akik bankbetétet gyűjthettünk, sőt a vége felé még részvényeket is vásároltunk.

Tovább javítottuk a demokratikus szellemet 15-20 fős kutatási tanácsot szerveztünk a legfontosabb kérdések megvitatására. Évente kétszer a nagy előadóteremben (kisebb színházi méretű) össz-kutatói értekezletet tartottunk, ahol a napirendre került kérdéseket szavazással döntöttük el. Általában egyhangú, vagy többségi szavazattal döntöttünk, bár az is előfordult, hogy leszavazták, pl. a bértömeg elosztással kapcsolatos ajánlásainkat. Valószínű egyedül állt az országban az a fajta munkaszervezés, amikor külföldi kutatóintézetek tapasztalataira támaszkodva 10-15 kutató részére kötetlen munkaidőt engedélyeztünk két munkaügyi feltétellel, az egyik szerint a Vituki átlagához képest legalább 200%-os árbevételi teljesítményt kellett elérni, a másik kikötés az volt; hetente egyszer legalább 4 órát a Vituki épületében kellett eltölteni, hogy az intézeti kapcsolatok fennmaradhassanak.

A Vitukinak akkor 7 telephelyén voltak megfigyelő helyei, fiókintézményei, tájjellemző hidrológiai paraméterek gyűjtésére. Az első évben kiderült, hogy az akkor alakult Vízgazdálkodási és Környezetvédelmi Minisztérium nem kívánta finanszírozni a tájjellemző kutatásokat, melynek hasznosságát a nemzetközi közéletben már kezdték kétségbe vonni. Hosszas vita után úgy döntöttem, hogy ha az állam nem hajlandó finanszírozni és nem tudunk más finanszírozót szerezni, akkor szakmailag bármennyire is sajnáljuk, eladjuk, vagy megszüntetjük a telephelyeket. Meg is tettük, ami nyilván a szakmai megítélésemben a mai napig fekete pontot jelent. A piaci működésre való átállás olyan jól sikerült, hogy elegendő tőkét tudtunk felhalmozni ahhoz, hogy Maróti László miniszterrel szerződést kössünk egy új, korszerű nemzetközi színvonalú vízkémiai kutatóintézet felállítására azzal, hogy a várható építési költségekből 20 MFt-ot a Vituki fedez, a többit a miniszter garantálja és azt is garantálta, hogy nem teremtenek másutt új kémiai laboratórium építésével konkurenciát.

Az akkori hivatalos rubel forint árfolyamának a felhasználásával egy Lada gépkocsi árának megfelelő összegből tudtunk venni egy mérőhajót, amelybe a legkorszerűbb számítógépes helyzet-meghatározó műszereket és mélységmérőket tudtunk beszerezni. A kutatótanács és a kutatói értekezlet támogatásával hozzáértő kollégáink javaslatára az akkor legkorszerűbb számítógépeket (PC-eket) tudtunk beszerezni és biztosítani lehetett, hogy minden kutató hozzáférjen a számítógépekhez. A nemzetközi életben szerepet vállalt intézetvezetők és kollégák segítségével a devizatörvényeket időnként áthágva sikerült az ország akkor legkorszerűbb vízkémiai kutatólaboratóriumát felszerelni.

Érdekes módon a politikai élet csatározásai legalábbis nyilvánosan alig szűrődtek be az Intézetbe. Igaz, még elég korán azzal kerestek meg, hogy az „A” épület tetején lévő nagy vörös csillagot tartó oszlopok miatt beázott a tető és legalábbis is ideiglenesen le kellene szerelni (nem megjavítani). A leszerelés minden különösebb ceremónia nélkül megtörtént, de nyugdíjba menetelemig még nem volt idő a visszaszerelésre. Valószínű mindenki megértette, hogy a vezetés nem tartja legfontosabb feladatának a helyreállítását.

Természetesen főigazgatói működésem mellett folytattam aktív tudományos tevékenységemet és 1988-ban életművemet összefoglaló doktori tézisek keretében a „Felszínalatti vizek védelmének hidrogeológiai alapjai 1958–1988” címmel nyújtottam be pályázatom, ahol 12 tételben foglaltam össze a megjelölt időszakban nyilvánosságra hozott önálló állításaimat, melynek igazolására a tárgykörből megjelent 29 egyszerűs (11 db idegen nyelvű) 13 db társszerzős (8 db idegen nyelvű) publikációt és 8 oldal kéziratos tanulmányt

mellékeltem. Téziseimet nyilvános vitán megvédtem és a földtudomány doktora címet elnyertem.

A Vituki vezetésének és a főmunkatársaknak a bevonásával közvetlen kapcsolatokat alakítottunk ki és ápoltunk a belgrádi jugoszláv vízügyi szervekkel, horvátországi kutatóintézetekkel, francia, angol, német, finn és ukrán kutatóintézetekkel, melyekkel időnként delegációcseréket és kutatási együttműködések szerveztünk. 1985 őszén felkérést kaptam a finn vízügyi szolgálat igazgatójától, hogy vegyek részt a Kuópióban rendezendő nemzetközi mikrobiológiai szimpózium szervezőbizottságában, valamint tartsam meg a szimpózium bevezető előadását. Köszönettel elhárítottam a felkérést, gondolván, hogy tévedés történt, mert bátyám (Alföldi Lajos) európai hírű orvos-biológus, ezért tévedésre gyanakodtam. A felkérést elhárítani nem sikerült, mert eleve mikrobiológiával nem foglalkozó geológust kerestek. Ezek után a felkérést elfogadva kénytelen voltam az ELTE Mikrobiológiai Tanszékének háromkötetes egyetemi jegyzetét, ha nem is megtanulni, de alaposan áttanulmányozni és természetesen az elég szegényes, különböző címek alatt megjelent nemzetközi publikációk felderítésére is szükség volt. A megnyitást követően tartottam meg az egy órás terjedelműre előirányzott előadást State of Art Report Groundwater Mikrobiology Programs and Biological Treatment címmel. Az előadás sikerét többek között az jelentette, hogy a kéziratot azonnal elkérték és a jelentést a Water Science and Technology szakfolyóiratban hiánytalanul megjelentették. Az előadás szerkesztett, rövidített magyar változatát 1988-ban a Hidrológiai Közlöny is megjelentette. Egyébként ez volt az első ilyen jellegű mikrobiológiai tanulmány Európában.

Főigazgatói működésem sikerei mellett nem hallgathatom el, hogy abban az időszakban a piaci működésre való áttérés, a szerződéses munkavállalás, a szigorú határidők közé szorított témamegoldás, a kutatóval szemben támasztott követelményeket túlságosan megnövelte, amit akkor még ki tudtunk használni. Legtöbbször időhiány miatt elmaradtak a korábban sikerrel alkalmazott témavíták. A szakmai színvonal fenntartásának felelősségét már az intézetek vezetőire hárítottuk. A Vitukiban korábban ideális kutatási körülményeit, amikor egy tudományos munkatársnak évente egy, legfeljebb két témája volt, segítségként 2-3 technikussal, akkor már csak szépítő mesének tűntek, mert akkor már minden tudományos munkatársnak és főmunkatársnak nemegyszer 3-4 szerződés teljesítést kellett biztosítani. Nem volt véletlen a kötetlen munkaidő bevezetése sem, Vezető társaimmal még próbáltunk tudományos vezetők lenni, valójában már kezdett eluralkodni a menedzser szemlélet. Sajnos a tudományos színvonalú kutatás-irányítás és a gazdasági hatékonyság követelményeit azóta sem sikerült összhangba hozni.

Egyszer már sikerült megszabadulnom a magánélet mindennapos hajszoitól a mindennapi feszültségektől, a kockázatos döntésektől stb. az ezzel járó jólét a mindennapos utazások, a család kiemelt helyzetének és lehetőségének biztosítása ellenére világossá vált, hogy az anyagi jólét elkerülhetetlenül együtt járt a család elhanyagolásával. 1990-ben — legalábbis nekünk — nem volt nehéz a jövőt előrelátni, ezért boldogult feleségemmel döntöttünk, és kértem a megbízatásom lejártával nyugdíjba vonulásomat. Utólag nézve életem egyik legszerencsésebb döntése volt.

Nyugdíjas éveim, egyelőre a 80. életévig

Ötéves főigazgatói megbízásom 1989. december 31-én lejárt és mint korábban kértem, 1990. június 30-án féléves felmondási időm teljesítése után nyugdíjba mentem.

Nyugdíjazással nem vonultam ki sem a kutatómunkából, sem a tudományos közéletből. 1990-ben „A felszínalatti vizek genetikájának hidraulikai kapcsolatainak vizsgálata, hidrogeokémiai, izotóphidrológiai és genetikai módszerekkel” című téma témavezetőjeként 8 millió Ft OTKA támogatást nyertem. A közel három éves kutatás során a Vituki, a Mol és a MÁFI kiemelt kutatóinak közreműködésével részletesen elemeztük a nyitott és a zárt vízadórendszerek utánpótlódásának kérdéseit, a tapadóvíz szerepét a hévízkutak vízhozam alakulásában, a negyedkori vízadók viszonylag gyors, természetes vízcserejét. A zárt vízadók kitermelhető vízkészleteinek alakulását, a küszöb gradiens szerepét a másodlagos utánpótlódás kialakulásában, a víz és az olaj tapadóképességének a különbségét és számos, azóta közismertté vált megállapítást tettünk.

Ezen OTKA pályázat teljesítéséhez kapcsolódva még 1992-ben „Szennyeződés vándorlása felszínalatti vizekben (kisminta) című téma vezetőjeként újabb 4 millió Ft-os támogatást

nyertem. Ennek teljesítésére a Vitukiban megépítettünk egy 6×2×0,5 m-es acélvázás kísérleti edényt, melybe 4 db 0,5 m vastagságban természetes homokrétegeket helyeztünk. Az edény egyik oldalán vastag üvegfalal, a hátsó falon nyomásmérő kivezetésekkel, rétegenkénti vízbeadagolási lehetőségekkel ellátott szerkezet (kisminta) használatával vizsgáltuk a szennyeződés vándorlását, rétegenként külön-külön vagy egységesen beadagolt szennyezett vizekkel. Feltártuk, a gyenge vízadók között lévő egyetlen jó vízadóban áramoltatott szennyeződés térbeli terjedését a természetesen kialakuló keresztáramlások mentén. A vegyi labor által szolgáltatott kadmium-oldattal való kísérlet során vált hangsúlyozottá, hogy a fémoldatok sohasem csak ionos oldatok, mert azokban komplexek, különböző molekula társulások vannak és kiderült, hogy az ionosan oldott alkatrészek egyáltalán nem szűrődtek ki, ezzel szemben a komplexek és más bonyolultabb oldódási formák viszonylag gyorsan kiszűrődtek. Az ELTE mikrobiológiai tanszékének közreműködésével bizonyítottuk, a mikrobiológiai aktivitás elkerülhetetlenségét a vízadókban.

Az így szerzett, ill. megerősített ismeretek alapján Oláh János és Póka Teréz alkotói közreműködésével sikeresen vizsgáltuk és mutattuk ki a biológiai aktivitás szerepét a szentendrei-szigeti kavicsos, ivóvízadó képződményekben (Hidrológiai Közlöny 1995).

1997-ben, amikor az Akadémiával kapcsolatos átalakítási tervek a viták középpontjába kerültek az Akadémia című lap szerkesztésétől felkérést kaptam, hogy az Álmaim akadémiaja sorozat keretében írjak, legfeljebb 4 gépelt oldalnyi terjedelemben, ahogy a felkérő levél fogalmazott; állásfoglalást szubjektív hozzászólást, pipafüstös eszme-futtatást a vitakérdések bármelyikéről. A felkérésre írt eszme-futtatásom meg is jelent, igaz a szerkesztő választott nem szerencsés „lassan a testtel” és nem is találó címmel. A szokatlan stílusra való ösztönzést többé-kevésbé szó szerint vettem. Az eszme-futtatást azzal kezdtem, hogy az országgyűlési képviselői módosítások után konszenzussal született akadémiai törvény „olyan lett amilyen lett” írásom szerint az akadémiai törvényt sokan vitatják, magam is „zsiráf” tartom, mert úgy tartják, hogy a zsiráf egy olyan ló, amelyet bizottsági konszenzussal hoztak létre. Egyetértettem, hogy a doktorok bevonásával az egyszintű akadémiát kétszintű akadémivá alakították át, de nehezményeztem, hogy az akadémikussá válásnak nem voltak és ma sincsenek a doktorihoz hasonló tételesen megfogalmazott megmérettetési feltételei. Az akadémikusokat választják, még pedig az akadémikus által javasolt doktorok közül, maguk az akadémikusok. Azzal zártam eszme-futtatásomat, hogy itt a „zsiráf” nyaka, mert a kétszintű akadémian belül az egyszintű akadémia mégiscsak sértetlen maradt. Magam részéről érdemesnek tartottam a feladatmegosztást újragondolni. Nem vitatom, talán lehetett volna finomabban is fogalmazni és a változással kapcsolatos egyetértésemet is érdemes lett volna jobban hangsúlyozni. Az akadémikus választás módjával azonban mind a mai napig nem értek egyet.

Természetesen publikációs aktivitásom sem szünetelt, 1995-től a mai napig összesen további 22 dolgozatot jelent meg, köztük a geotermikus energia hasznosítási lehetőségeiről Liebe P. és Ottlik P.-vel közösen írt dolgozatunk, melyet Mádl Ferenc Köztársasági Elnök kérésére készített szakvéleményem mellékleteként is elküldtem. A vízgazdálkodás jelenének és jövőjének kérdőjelei címmel az MTA stratégiai kutatásokhoz kapcsolódva jelent meg dolgozatom. A közgyűlési előadások keretében értekeztem a „Magyar hidrológiai jelene és jövője” címmel, majd Láng István felkérésére a VAHAVA program keretében „Gondolatok az éghajlatváltozás hidrológiai vonatkozásairól” 2005-ben jelent meg dolgozatom. „A birodalmaktól az Európai Unióig a Kárpát-medence vízrendszerének történeti áttekintése, különös tekintettel a Trianoni békeszerződésre” címmel a Földrajztudományi Közleményekben jelent meg 27 oldal terjedelmű tanulmányt. Foglalkoztam a Tisza árvízvédelmi kérdéseivel, a hullámtér feltöltődésével, az övzátonyok kialakulásával és szerepével, mellyel kapcsolatosan közös publikációt jelentettünk meg Nagy István a szolnoki Vízig igazgatójával, és Schweitzer Ferenc az MTA Földrajztudományi Intézet kutatójával.

A már említett szakmai ismeretterjesztő kiadványokon kívül a Magyar Tudománytár 1. sz. kötetébe egyedül írtam „A felszíni és felszínalatti vizek” című 40 oldal terjedelmű fejezetet (2002). Legutóbb pedig 2007-ben jelent meg „A bányászati karsztvízszint süllyesztés a Dunántúli-középhegységben” című Kapolyi László akadémikussal együtt szerkesztett kiadványunk (szerzők: Alföldi L., Csepregi A., Kapolyi L.) az MTA Földrajztudományi Intézet kiadásában.

Nem elhanyagolható szakmai szerepet játszottam a Gellért téri metróállomás oktanul vitatott helyének, valamint a Duna alatti íves vonalvezetés kialakításában. Szakmai

tanulmányra alapozva én jelöltem ki a Gellért téren legutóbb lemélyített megfigyelő fúrás helyét és mélységét. Konzultánsi tanulmánnyal közreműködtem Velence környéki hévízkutak állapotértékelésében, és nemrég adtam le a 20 évvel ezelőtt lemélyített nagykúti hévízfúrás állapotértékelését tartalmazó szakvéleményemet. Mind a mai napig tagja vagyok a Radioaktív Hulladékokat Kezelő Közhasznú Társaság szakértő bizottságának.

A 2001 évi akadémikus választó közgyűlésre, melyre a szokásoknak megfelelően rövid indoklás jelent meg Bárdossy György és Czelnay Rudolf akadémikus ajánlásával (Magyar Tudomány 92/12.), még úgy tűnt, hogy semmi akadály nem lesz levelező taggá való választásomnak. Akkorra már a publikációim száma meghaladta a 100-at és 4 önálló könyvkiadványt is jegyeztem. Az MTA elnökségében akkor úgy ítélték meg, hogy az akadémiát fiatalítani kell, ezért szóbeli ajánlást tettek, hogy 70 év fölöttieket lehetőleg ne ajánljanak levelező tagságra. Ennek, az akkor vitatott, de soha be nem tartott elnökségi ajánlásnak számomra szomorú következménye lett. Első olvasatban az osztály akadémikusai egyhangúan támogatták ugyan jelölésemet, a második szavazásnál Meskó Attila főtítkárhelyettes erőteljes nyomására az osztály akadémikusai nem vállalták annak a kockázatát, hogy felterjesztésem esetén az akadémiai elnöksége a 72. évhez közeledő személyemet ne fogadja el, ami esetleg az osztály számára egy levelezőtág választási lehetőség elvesztését jelenthette volna, ezért 180°-os fordulattal egyhangúlag, elejtették jelölésemet és fiatalabb jelöltet terjesztettek elő.

A következő évben az osztályelnökség úgy értékelte, hogy az Eötvös József koszorú elnyerésére jelöl. Az MTA elnöksége 2002. november 4-én pergamenjében a „Kiemelkedő tudományos életművem elismeréséül” Eötvös József koszorút adományozott és feljogosított a „Laureatus Académiae” cím (az akadémia koszorúzottja) viselésére. Ezzel a megtisztelő címmel a korábban hivatkozott könyvünk belső címlapján illő büszkeséggel éltem is.

A Hidrológiai Tudományos Bizottság negyedik ciklusú elnökségemnek befejezésével a Bizottság javaslatot tett Széchenyi-díjra való jelölésre. Az akadémiai szabályzat szerint a felmerülő javaslatok közül az osztály akadémikusai választják ki a megfelelőt. A számomra megtisztelő jelölés elgondolkoztató eredménnyel zárult. Ketten kaptunk érdemleges támogatást, mind a ketten szinte azonos számú szavazatot kaptunk, pontosabban én eggyel kevesebb igen, három tartózkodást ellenszavazat nélkül. A másik jelölt eggyel több igen szavazatot, egy vagy két ellenszavazatot és egy tartózkodást kapott. Tulajdonképpen rendkívüli elismerés volt számomra a szoros eredmény, mert a 22 akadémikusból álló testületben egyetlen hidrológus vagy hidrológus sincsen, én egyébként, mint az osztály tanácskozási jogú tagja képviselem a hidrológiát, ill. hidrológiát a testületben. Az osztályelnökség érzékelve a helyzet fonákságát a következő évben maga jelölt engem, de az eredmény gyakorlatilag azonos volt.

A dolog pikantériája, hogy korábban Német Miklós miniszterelnök személyes aláírásával az akkor alapított Kossuth és Széchenyi Bizottság munkáját segítő bányászati, földtani és albizottság munkájában való részvételre kért fel 1990. február 5. Antall József miniszterelnök hasonló levélben felkért, hogy a bizottság munkájában továbbra is vegyek részt (1991. 02. 04.). Az albizottsági munkám alól a megbízatásom lejártával 1997. 07. 27-én mentettek fel.

Szerepem a tudományos közéletben

Kandidátusi minősítem megszerzése óta aktívan részt vettem az akadémiai közéletben. 1980-ban részt vettem annak a gréniumnak a munkájában, melyet Kovács György vezetésével a hidrológia helyzetének elemzése alapján javaslatot tett az Osztály keretében működő tudományos bizottság megalapítására. Az MTA elnöksége elfogadta a javaslatot, és létrehozta a Hidrológiai Tudományos Bizottságot velem együtt 8 taggal, Kovács György az MTA levelező tagja vezetésével. 1982-ben az MTA X. osztály közleményei között jelent meg „A felszínalatti vizek vízáramlásának szerepe, a vízkészletek megújulásában” című dolgozatom. Kovács György halála után engem választottak a Hidrológiai Tudományos Bizottság elnökének. Ezt a tisztséget titkos szavazással négy cikluson keresztül elnyertem, ami csak úgy volt lehetséges, hogy a második ciklus után a bizottság tagságában többségbe kerültek a mérnök kollégák, ezért a műszaki osztály szerepet vállalt és közös bizottságként működhattünk tovább.

1987-ben a New York-i Soros Alapítvány külföldi ösztöndíj pályázatát elbíráló bizottság szakértőjének kértek fel. 1988-ban az MTA elnöki határozatával „A radioaktív hulladék-

temető létesítésével kapcsolatosan felmerülő tudományos kérdések megvitatására létrehozott albizottság tagjaként küldtek ki. 1989-ben Medgyesi Péter akkori miniszterelnök-helyettes az MTA főtitkárával egyetértésével a nagymarosi beruházással összefüggő a magyar–csehszlovák tudományos szakértői tárgyalásokon való részvételre kért fel. Az 1991 óta működő akadémiai elnökségi környezettudományi bizottságnak tagjává választott, melyet az 1996. évi rendes közgyűlés ismételt megerősített.

1990 után számos MTA elnöki ad hoc bizottságnak voltam a tagja. Tagja voltam az MTA Aszálybizottságának, az akadémiát képviseltem a Torgyán J. Miniszter által létrehozott belvízkérdéssel foglalkozó szakértőbizottságnak és felkérésre összefoglaló elemzést készítettem az állapotértékelésről és a tennivalókról. Tagja voltam a Somlyódy L. professzor vezetésével megalakult a Balaton vízpótlási javaslatait véleményező elnöki bizottságnak. Elnöki felkérésre véleményeztem a Vásárhelyi-terv megvalósításáról szóló törvénytervezetet, valamint a Duna–Tisza közti hátság fejlesztésével foglalkozó törvénytervezetet. Tagja voltam az Országos Ásványvagyron Bizottságnak, az Akkreditációs Bizottságnak, az MTA Vízgazdálkodás-tudományi, a Hidrológiai Tudományos és a Mezőgazdasági Vízgazdálkodási Tudományos Bizottságoknak, és változatos szerepet játszottam a minősítő eljárások keretében és különböző szintű OTKA bizottságokban is.

Még 1989. június 13-án dr. Medgyesi Péter miniszterelnök „Magyar Tudományos Akadémia főtitkárával való egyetértésben” felkért, hogy a magyar–csehszlovák tudományos szakértői tárgyalásokra létrehozott delegációban vegyek részt. 1997-ben a Minisztertanács 37/1997 XI., XXVI. ME határozatával a Hágai Nemzetközi Bíróság Dunával kapcsolatos döntéséből adódó kormányzati feladatok ellátását segítő tanácsadó testület tagjának kértek fel. Ennek megfelelően Horn Gyula miniszterelnök felkért a tanácsadó testületi tagságra. A 22 tagú bizottságot Glatz Ferenc az MTA elnöke vezette. A rendkívül tekintélyes, de túlságosan nagy létszámú testület hosszas vita után a testületi álláspont megfogalmazására Somlyódy László professzor vezetésével 5 tagú bizottságot hozott létre, melynek egyik tagjaként engem választottak. Az 1110/1998. (VIII. 25.) sz. rendelete megszüntette a tanácsadó testületet, erről személyes levélben Strumpf István a Miniszterelnöki Hivatal vezetője értesített. Csak mellékesen jegyzem meg, hogy elég szép kis gyűjteményem gyűlt össze a köztársaság elnöki, miniszterelnöki, vagy miniszteri felkéréseket, felmentéseket tartalmazó levelek aláírásaiból.

Tisztelt Olvasó!

Lehet, hogy az elbeszélő-életrajz lehetőségével élve sok mindent leírtam, sok mindent kihagytam. Zsófia lányom, aki alkalmasint bestsellerek fordításával egészíti ki közgazdász kerését, nem rég még azzal agitált, hogy írjam meg regényes életrajzomat. Akkor ezt elhárítottam, mondván, hogy nem kívánok regényt írni, maradok inkább a szakmám szakértője.

Lehet, hogy még nincs itt az ideje a mérleg készítésének, de az is, lehet, hogy talán még nincs késő megtenni. Ezért fogadtam el első szóra Horn János barátom megtisztelő felkérését, ha nem is regény, de elbeszélő életrajz írására. Miután elmeséltem életem első 80 esztendejét, aközben kötelességemnek tartom, hogy a beszámolás befejeztével néhány szubjektív megjegyzést tegyek.

Gyermekkorom óta tudom, hogy minden igyekvő, törekvő parasztember elsősorban azért gürcölt egy életen át, hogy utódjai többre vigyék mint ő, hogy kiemelkedjenek a szegénységből, a helyzet szülte visszamaradottságból és urat akart nevelni a gyerekéből, több gyermekes családok esetén legalább egyet taníttatni. Ezzel a megemlékezéssel is szeretném kifejezni őszinte hálámat azért a makacs ragaszkodásukért, mellyel szüleim minden sorscsapás ellenére szívós munkával kiharcolták a taníttatásunkat és segítették megindulásunkat. Eletük példája mind a mai napig meghatározó eleme szemléletemnek.

Nem véletlenül a gyökerek címszó alatt írtam a gimnáziumi évekről, mert a Debreceni Kollégiumba kerülésem óta a szülőházzal való kapcsolat meglazult, a szülői nevelést tanárain vették át és a szülőkre továbbra is a rólunk való gondoskodás maradt.

Valószínű, nem véletlen, hogy korán megtaláltam életem párját, aki mellettem maradt jóban rosszban, aki vállalta, a mongóliai, számomra érdekes, számára inkább nehéz éveket. Aki velem jött a Góbi-sivatag belsejében lévő néhány jurtából álló településhez, ahol a szőke kis asszonyt az éjszakai megérkezést követően a helyi asszonyok a gyertyafényen keresztül szokatlan közelséggel bámulták, mert azon a vidéken évtizedek óta biztosan nem, de lehet, hogy egy évszázad óta európai nő még nem járt. Aki végigolvasta „Életem novelláját” az elképzelheti, hogy bár sok szépet megéltünk, de azért nem volt feltétlenül könnyű az élete az egyetemista feleségnek, a két gyermeket nevelő elektromérnöknek, a magamfajta csavargó életet szerető általa szeretett férje mellett.

Azt mondják, hogy az embert egész életén keresztül befolyásolja, hogy milyen környezetben szocializálódott. Amellett, hogy elfogadom ennek a tézisnek a lényegi mondanivalóját, ki kell egészítenem azzal, hogy a szocializálódás csak akkor jelent segítséget az előrehaladásban, ha a társadalmi környezet is segít neki. Nem is mulaszthatom el, hogy köszönetet mondjak annak a sokat szidott vízügyi, vagy ha úgy tetszik „vizes” közösségnek, amely a hónom alá nyúlt és befogadott akkor, amikor szépen ívelő előrehaladásom a geológus közösségen belül megbicsaklott, és újrakezdesre kényszerültem.

Már a mongóliai expedícióba való tevékenységemet illetve a kinn töltött munkálkodásomat is vízügyesek a Vízkutató Vállalat keretei között töltöttem. Amikor pedig visszatérve kezdtem eltávolodni a MÁFI-tól és geológus kollégáimtól az OVH és a Vituki ajánlott újrakezdesi lehetőséget, és visszafogadott a tudományos kutatás keretei közé. Amikor közel egy évtizede távolabb kerültem a vízügytől igaz, nem a vizesektől, visszatérve lehetőséget kaptam nemcsak a pozícionális előrelépésre, hanem azzal együtt a tudományterületi előrehaladásra is.

Szakmai munkámat az is lehet, hogy érdemen felül, de mindig elismerték. Első állami kitüntetésemet a Munka Érdemrend ezüst fokozatát az OVH-tól való távozásomkor kaptam. Amikor pedig a Vituki ból nyugdíjba vonultam 1990-ben megkaptam az Új Magyar Köztársaság Csillagrendjét.

Amikor pedig a vízügy és a környezetvédelem másodsorra is egy minisztériumba került, a Minisztérium felterjesztésére nyugdíjazásom után két évvel a vízgazdálkodás és a környezetvédelem területén végzett több évtizedes kiemelkedő munkásságom és tudományos tevékenységem elismeréseként a Magyar Köztársaság Érdemrend Középkeresztjét vehettem át 2002. augusztus 20-án.

Végül megtisztelő volt számomra, hogy legutóbb, ez évben beválasztottak a Hidrológiai Társulat keretében szervezett Vízügyi Seniorok Tanácsába. Hogy el ne felejtsem, megkaptam a Vásárhelyi Pál-émlékérmét a Kvassay Jenő-díjat, legutóbb pedig újra felkértek a Vásárhelyi-díjat jelölő bizottság tagságára.

Köszönet mindenkinek, aki kisebb, vagy nagyobb mértékben segítettek, támogatták munkámat és előrehaladásomat.

Budapest, 2008. április 28.

Tisztelettel:

Dr. Alföldi László